

România literară

Apare săptămînal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

14-20 februarie 1996
(Anul XXIX)

6

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

**Premiul
Goncourt 1995**

ANDREI MAKINE —

Testamentul francez

(pag. 14-15)

**Cronici literare de
Alex. Ștefănescu și Gheorghe Grigureu**

(pag. 4-5)

**Memoriile
lui
Argetoianu**

(pag. 7)

**Versuri
de
Iolanda
Malamen**

(pag. 6)

Mircea Horia Simionescu:

**Inventar
de capace**

(pag. 8-9)

**Povestiri
despre neant**

(pag. 2)

Scriitorii care ne conduc

DIN FERICIRE, nu sîntem guvernați numai de bolnavi, ci și de oameni care știu să scrie: Churchill, De Gaulle, Mitterrand. Chiar dacă nu se poate trage din această împrejurare nici o concluzie cu valoare generală, decît, eventual, aceea că se exprimă bine doar ceea ce este bine gîndit, literatul din mine îmi dă ghes să le acord o șansă în plus politicienilor care știu să scrie. Îi raportează, firește, la toți ceilalți, nu la bolnavi. Pe lîngă fapte istorice, ne rămîn de la conducătorii cu talent literar cuvinte memorabile. Istoria nu e destul de bogată în gesturi, ca să ne putem lipsi de cuvinte.

Am citit, săptămînilor din urmă, pasaje din cărțile lui François Mitterrand. Opinia publică franceză a fost emoționată de dispariția omului politic. Dar nu l-a uitat pe scriitor. Pe bună dreptate. Mitterrand este, la limita dintre memorii și jurnal intim, unul din ultimii clasici ai prozei franceze, deopotrivă evocator și portretist, cu un perfect simț al limbii. "N-am încredere în primul impuls, mărturisea el însuși, în «iluzia lirică» aruncîndu-te în plin patos. Coniacul bun trece de două ori prin alambic." Impregnat de o discretă subiectivitate, stilul lui Mitterrand este concis și auster. La 18 ani, întrebă ce vrea să devină, răspunde: "Totul sau nimic". Iar la aproape 80, cînd Bernard Pivot a dorit să știe ce crede că-i va spune Dumnezeu la prima lor întîlnire, Mitterrand a dat un răspuns extraordinar: "În sfîrșit, știi". Cu excepția Venetiei, peisajele pe care călătorul le iubește și le poartă pretutindeni cu sine sînt severe, geometrice și aride: landele, colinele nisipoase, deșerturile, New York-ul. "În avion, am încercat de fiecare dată același șoc, aceeași impresie de a intra în viitor pe fereastră", scrie Mitterrand despre New York. Sau: "Ajung de cu noapte în lande. Iarba înghețată crapă sub picior. Oceanul se frămîntă în apropiere și respiră ca o focă guturăită. Nici un mag nu s-ar descurca pe nenumăratele cărări luminate ale cerului. Privesc banduliera Orionului, al cărui semn familiar mă duce totdeauna cu gîndul la Crucea de la Touvent, acel mic triunghi de pămînt care nu figurează pe nici o hartă a comitatului Angoulême unde, copil fiind, luam măsura infinitului".

Clasicii sînt portretiști. Dintre portretele pe care Mitterrand le-a făcut contemporanilor săi, două sînt absolut uimitoare. Nici unul nu aparține unor oameni pe care i-a iubit. Acela al lui Franco datează din ultimele clipe ale lui Caudillo. Nu este portretul unui monstru sau al unui nebun, ci acela al unui "om foarte obișnuit pe care Occidentul nostru l-a produs ori de cîte ori ordinea pe care a secretat-o s-a aflat în pericol". În viziunea lui Mitterrand, Franco a fost "Domnul Thiers al Inchiziției". Portretul lui De Gaulle este mai complex: "Vremurile de restriște dau naștere unei rase singulare de oameni, care nu se pot manifesta plenar decît în furtună și în zbucium. Condamnat să strălucească la dineurile mondene și să se îngheșue în cabinetele ministeriale ale celei de a treia Republici, De Gaulle se sufoca în aerul închis al unei epoci încremenite în propria decadență. A fost destul dezastrul în care Franța s-a scufundat pentru ca toate ferestrele să se deschidă și el să poată respira în voie marele aer al Istoriei. A fost pentru De Gaulle ca o eliberare". Și, de la De Gaulle, la gaullism: "Cu o rară și metodică tenacitate, gaullismul și-a făcut o specialitate din politica a ceea ce este cel mai rău." Indiferent de justificarea în sine, iată o formulă clasică și memorabilă, în care un personaj se încrustează ca o ființă vie în eternitatea pietrei.

CONTRAFORT

de *Mircea Mihăiteș*

Dovestiri despre neant

STEREOTIPE și lincede, previzibile pînă la somnolență și plicticoase pînă la durere, publicațiile extremiste de la noi infirmă o regulă de bază a presei de scandal. Oricît ar fi de discutabile ideile pe care le susțin, oricît de revoltătoare articolele tipărite, ele măcar sînt bine scrise. Iată că presa românească de acest tip infirmă regula. După ce epuizează cele două-trei obsesii în numele cărora există, gazetarii cu pricina trec pe pilot automat. Așadar, de ani de zile, nimic nou în lada de gunoi a presei național-comuniste.

N-am mai răsfoit, de nu mai țin minte cînd, gazetele familiei Păunescu. De altfel, nici nu știam că ele mai apar. Dacă nu i-aș fi promis unui prieten american care scrie o carte despre extremismul-xenofob din România că-i voi trimite, din cînd în cînd, mostre dimbovițene din domeniu, probabil că n-aș mai fi avut prilejul să mă întîlnesc cu un gen de gazetărie care, prin alte locuri, a căzut în desuetudine de multe decenii. Nu mi-a fost ușor. Nu știu dacă e vina orașului în care locuiesc sau, pur și simplu, Păunescu a intrat în ilegalitate. A-ți procura la Timișoara exemplare din *Totuși, iubirea sau Vremea* (ca și din maculatura săptămînală a lui Vadim Tudor) e o adevărată performanță. Unii chioșcari nici nu auziseră despre aceste publicații, iar alții m-au privit de parcă le-aș fi cerut ceva necuviincios.

În fine, după ce mi-am ros zdravăn pingecele, am reușit să intru în posesia mult-doritelor exemplare. Le-am disimulat cu grijă, învelindu-le în niște ziare onorabile: prilejurile de a te compromite în România post-decembriștă sînt atît de multe, încît ar fi fost o prostie să mă ocolească lumea pentru că m-am degradat atît de mult încît să-l citeșc pe Păunescu! Experiența merita, însă, banii aruncați pe fereastră. Măcar pentru a constata cît de prost "făcător de gazete" e Păunescu. Cel care a reușit să coboare tirajul *Zig-Zag*-ului de la cîteva sute de mii de exemplare la cîteva mii nu se dezmințe. Chiar dacă se laudă că o face pe bani proprii (salariul de senator este, se știe, de zeci de milioane de lei lunar!), distracția e atît de joasă încît îți stîrnește un fel de compătimire amestecată cu dezgust.

N-am de gînd să fac o analiză a numărului din *Totuși, iubirea sau Vremea*. Efort, de altfel, perfect inutil - neantul nu poate fi povestit. Dacă totuși profit de ocazie pentru a aduce vorba despre cerneala tipografică zvîrlită de către Păunescu-senior în obrazul imprudenților, o fac pentru a constata adîncimea decăderii la care a ajuns fostul și actualul lingău al familiei Ceaușescu.

Pe un ton de precupeată rătăcită printre avocați, Păunescu titrează gros: "*România literară* " a fost înscrisă în *P.A.C. fără licitație*. Cunoscînd destul de bine situația dramatică în care se zbate de mai mulți ani principala revistă culturală a țării, abandonată, la un moment dat, de către Uniunea Scriitorilor în seama economiei de piață (de parcă urgența numărul unu în România ar fi fost privatizarea culturii), revista a trăit, în toți acești ani, prin eforturile, nu de puține ori umilitoare, ale redactorilor de a găsi bani pentru hîrtie și tipar. Oamenii pe care Păunescu îi privește cu dispreț cioco-

iesc, de la înălțimea ticăloșiilor pe care s-a cocoțat an după an (sătulul nu crede celui flămînd și nici grasul celui slab!) au muncit luni în șir, fără să primească nici un fel de salariu. Au renunțat la modestele sume ce li s-ar fi cuvenit pentru a cumpăra hîrtie și pentru a menține în viață o revistă de care, în ciuda păuneștilor și vadimilor din țară, încă mai e nevoie.

Citind deversarea de fiere a rimătorului de Curte (n-am spus "rimătorul de curte!"), m-am întrebat: ce urmărește, de fapt, Păunescu prin acest atac infam? Cum poate cineva atît de compromis să mai spere că îl va lua cineva în serios? Întrebarea își conține răspunsul. Păunescu nici nu intenționează să fie luat în serios. El doar vrea să facă niște valuri. Publicînd recent un nou volum de "versuri" (scriu "versuri" pentru că limba română e extrem de generoasă!), *poetul lingușirii noastre*, acest Goga de coștereată, spera să dea o lovitură prin ricoșeu. El nădăjduia să atragă atenția că a mai fătat o cărămidă de rime răsuflăte și că lumea literară trebuie să ia seama la viitura ce stă să ne inunde.

Renunț la argumente de genul: de cînd se amestecă o persoană dinafară în treburile interne ale unei bresle scriitoricești? Dacă nu mă înșală memoria, Adrian Păunescu nici nu face parte din Uniunea Scriitorilor - sub a cărei egidă *România literară* apare, în ciuda penibilelor insinuări ale bîrcanului. Cu ce drept se autoinvestește ca apărător al scriitorilor români cel care, întreaga sa carieră, n-a făcut decît să-i discrediteze, să-i compromită sau să-i disprețuiască? Bineînțeles, *România literară* îi pute a occidentalism satrapului care își trage seva din stepele asiatică. Ar fi fost anormal ca lucrurile să stea altfel. E drept, Păunescu s-a aflat, el însuși, pentru o vreme, la conducerea revistei. Numit, firește, de Partidul Comunist Român și de Securitatea lui (a partidului!). Ce politică făcea el atunci e inutil să mai reamintim. Actualul director al *României literare* nu a fost împins la conducerea revistei nici de partid (pentru simplul motiv că, la acea oră, era fără-de-partid, exact cum Păunescu era fără-de-lege!) și nici de trupele de Securitate. El a fost ales de către membrii redacției și confirmat prin vot secret de către Consiliul Uniunii Scriitorilor. Desigur, toate acestea sînt, pentru cel obișnuit să ia cu japca tot ce-i cade în mînă: becuri de la fabrica de becuri, pantofi de la fabrica de pantofi și nesimțire de acasă, lucruri suspecte.

Lui Adrian Păunescu i s-a făcut dor de anul 1968, an în care tăia și spînzura în literatura română. Astăzi, lăcomia sa pro-sovietică îl ajută, cel mult, să-și taie craca de sub picioare. Afirmînd: "*România literară* " e încă *revista mea!*, fostul membru al Uniunii Scriitorilor nu rostește numai o minciună. Ci stabilește un diagnostic. Un trist auto-diagnostic, pe care un poet mai talentat decît hîrdăul resentimentar de azi l-a pus, vizionar, pe versuri: "*Hoțule, ce s-a-ntîmplat?! Am pierdut un cal furat! Astăzi fără el mi-e greu./ Parcă devenise-al meu!*"

POST-RESTANT

de *Constanța Buzea*

ATENȚIE, memoria vă joacă feste! Este cazul să cădeți pe gânduri. La 117 ani de la publicarea poeziei lui Eminescu, *O, rămâi*, dv. îmi trimiteți un text în versuri intitulat *Amorul*, pe care îl semnați, și din care citez stupefiată, în continuare: *Nu fugi de mine, amor, / Cu pasul tău de soare/ Și cu glasul-ți ce nu moare, / Eu te-am ajuns mereu din loc.// În al umbrei întunerice/ Tu ești ca un prinț mirat./ Și de nimeni cîndva uitat./ Te plimbi mereu, ne furi din minți!// Și prin vuietul de valuri/ Cum îngâni cu glas domol/ Eu te-ascult încet și ușor./ Șoptind mereu despre iubiri. Așa, pur și simplu, fără ghilimelele care se cereau puse din cînd în cînd. (Lavinia Roșu, Șimleu) ✓ Docilă ca o îndrăgostită, dar nu pînă la capăt, Moartea! Interesant de știut cine pe cine invită la întîlnire, cine pe cine așteaptă. Din elanul galant al gesturilor pe care le face deduc că poetul este cel care așteaptă și tot el este cel care și rămîne pe loc, să tragă concluziile, să noteze detaliile întîlnirii, să scrie poezia. Sunteți, deci, cel care a reușit să sperie Moartea, și iată cum ați făcut-o. I-ați luat întîi coasa din brațe, și ea s-a supus. I-ați pus apoi o floare în mână și i-ați smuls straietele de lucru, *întolind-o*, chiar așa spuneți, în roșu aprins, strângînd-o *cu poftă* la piept, sărutînd-o, *cu foame*, pe gură, șoptindu-i răgușit: *Vreau să fii doar a mea!* Dacă poezia se termina aici, cred că era mai bine. Din păcate adăugați încă un vers, care taie brusc tensiunea lirică printr-o ghidușie năruitoare a tot ce se construise serios pînă atunci. Atît despre *Ghinion în dragoste*. Titlul mi se pare neinspirat, ca și versul final. Celelalte trei poezii, *Nimic*, *Toamnă* și *Zi de vară*, au defectele lor mai mici sau mai mari, ușor de remediat, dacă ați dori-o. Acest sonor și neplăcut *ca che*, de pildă, (*tainica chemare*), o cac(h)ofonie în fond, ori seria imperativelor: *lipește-ți, afundă-ți, proptește-ți, aruncă-ți, redu-ți și lasă-ți*, care cu cît sunt mai multe, cu atît evidențiază nevoia de sprijin real a celui care le îndeamnă la acțiune: *Aruncă-ți capul spre cer/ Și scaldă-l în muzica albă a stelelor./ Redu-ți ființa la un bulgăre./ Absoarbe prin porii tăi/ Sunetele acestei Lumi/ Până o vei reduce la tăcere....* Cum nu vă ascundeți intenția de a publica, cred că trebuie să încercați mici *reparații* pe textele care s-au strâns de câțiva ani încoace, legate de stil și vocabular. (Vlase Laurențiu, București) ✓ Dacă s-a întîmplat ca gândurile și sentimentele puse pe hîrtie să vă fie privite *ca simple jocuri de copil nebun* și această nedelicatețe v-a rănit, v-a marcat, v-a adîncit în tristețe, faceți un efort de voință și de autoapărare și nu mai arătați cui nu trebuie versurile pe care le scrieți. Scrieți în continuare, neapărat, dar puneți-vă sufletește la adăpost. Cuvintele rănesc, dar și vindecă, știți asta. Modestia și cuviința sincerității dv., ardorea cu care visați să fiți cîndva una cu poezia mă determină să vă încurajez în această speranță. Mai mult curaj, și încredere orgolioasă în propriile puteri, dincolo de frustrare și dincolo de jigniri. Cînd veți decide dv., îmi voi spune părerea și despre poezii. (Alina Șerban, Ploiești) ✓ Găsesc în plic o singură poezie, *Nisipul ucigaș*. Suportul ei, punctul de pornire ar fi un teribil coșmar, pe care însă nu prea v-ați priceput să-l exploatați artistic. Înainte ca impresia să se șteargă, înainte ca amintirea lui să se piardă în capcanele imaginației, transcrieți-l crud, cu seriozitate, și fără lamentații de prisos, fără sentimentalisme diluante. Ideea fiind valoroasă, reflectați! (*Daphnis*, București) ✓ Timorat numai, nu și incapabil să țineți pasul, cum credeți, *cu toate experiențele ce animă lumea literară*. Dar, de ce nu! Nu este niciodată prea tîrziu să încercați satisfacțiile oricărui joc poetic. Chiar dacă nu vă iese din prima, cum se spune. Linia clasică, și căreia îi sunteți credincios, și-a tocit zimții de aur, are la activ destule nume victorioase, dar, doamne, și câte victime, oare cît de inocente acestea!? Linia clasică are comoditățile ei atrăgătoare, păienjenisul sonor, ritmul, cantabilitatea, jocul pueril al rimelor, inspirația care te umple de o înfiorare teribilă, îți aduce sîngele în obraji, îți ridică chiar temperatura. Dar rezultatul, cînd spasmul a trecut, cînd fila de manuscris s-a răcit, este aproape nul. Măcar duminică încercați să rupeți rigoarea iluzorie a acestei linii clasice și căutați bucuria și demnitatea versului liber, auster. Faceți exerciții, variante la *Binecuvîntare*, și la *Miracol*. Ce vă costă să încercați și altă haină? Sufletul dv. tânjește după libertate și după aer proaspăt. Rima facilă, acea silabă în plus și care urăște tot versul, monotonia ritmului care trece de la un poem la altul, adormitor, tocind emoția autorului și răbdarea cititorului. Cât credeți că veți mai rima liniștit *surd* cu *absurd* și *întunerice* *ca feeric*? (*Hamlet*, București).*

Editată de

România literară

- Fundația "România literară" director general Nicolae Manolescu;
- cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă

Redacția: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică și istorie literară), Constanța Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel (externe), Anca Firescu, Mihai Grecu (secretari de redacție), Nina Pruteanu, Ruxandra Dinu, Alexandra Voicu (corectură), Victor Ciupuliga (fotoreporter).

Administratia: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (correspondență și difuzare în străinătate), Elena Hurducaș (secretariat).

Correspondenți: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Tudor Olteanu (Amsterdam).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Firescu, Mihai Grecu. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

E-MAIL: romlit@romlit.sfos.ro

Forța și persuasiunea

SÎNT impresionat (ca să nu spun chiar: flatat) de tonul, argumentele și atitudinea cu care dl. Alex. Ștefănescu răspunde la unele obiecții, pe care i le-am formulat anterior (vezi *România literară*, nr. 1 și 3/1996). Mă obișnuisem deja ca eseurile mele să fie neglijate, mesajul lor - stilcit, autorul lor - acuzat că este manevrat sau că exprimă te miri ce interese oculte etc. Nimic din toate acestea, în răspunsul d-lui Alex. Ștefănescu: poziția prietenoasă, lectura dovedind acribie, citarea corectă și onestă, interpretarea obiectivă a ideilor exprimate de preopinent sînt tot atîtea elemente care mă fac să mă consider, deontologic vorbind, de aceeași parte a baricadei, cu redactorul-șef al *României literare*.

De aceea, nu de o polemică la persoană va fi vorba, în rîndurile care urmează, ci de explicitarea unei atitudini. Mai hotărîta exprimare a unui punct de vedere.

În ideea sa de a-i absolvi pe unii mari scriitori de păcatul colaborării cu ocupantul comunist, Alex. Ștefănescu scrie: "În România aflată sub ocupație sovietică, minciuna a fost impusă *prin forță*, iar oameni ca G. Călinescu n-au avut practic nici o contribuție la acreditarea ei. Teroarea exercitată de ocupanți - și complicitățile lor din România, grupați în PCR și în Securitate - și nu elocvența propagandistică a unor mari scriitori lipsiți de curaj au instaurat comunismul. Pe G. Călinescu - ca să revenim la exemplul lui - cunosătorii de literatură îl priveau la vremea respectivă cu inima strînsă, ca pe un aristocrat al spiritului, obligat să se umilească, iar oamenii simpli oricum nu-l citeau, astfel încît nici unii, nici alții nu pot pretinde că influențați de el au aderat la noul regim. De altfel, foarte puțini au aderat cu adevărat, cei mai mulți doar s-au supus, de frică."

Să pornim de la această ultimă remarcă: într-adevăr, regimul comunist nici nu a cerut, în prima instanță, aderarea entuziastă și sinceră. Pentru a-și înfige rădăcinile, s-a mulțumit cu *supunerea* și cu *frica* pe care a provocat-o. Șirul de abuzuri, expro-

prieri, arestări, deportări, execuții sumare etc. se baza, exclusiv, pe dreptul celui mai puternic. Armata Roșie, de ocupație, era garantul atotputernic al tuturor ticăloșiilor. În această primă etapă, s-a instituit domnia *forței*.

Dar, odată asigurată victoria provizorie asupra capacităților morale și profesionale ale țării, regimul a realizat că supraviețuirea sa, în timp, nu mai poate fi realizată doar *prin forță*. Era nevoie să i se adauge și *persuasiunea*. Un prizonier, chiar legat, reprezintă în continuare un pericol potențial: poate evada, își poate relua activitatea etc. Însă un individ pe care l-ai convins de "adevărul" tău, căruia i-ai confiscat suma convingerilor morale, pe care l-ai golit de propria sa personalitate, nu-ți mai poate periclita afacerile delictuoase. Iată soluția ideală!

Ea a fost inițiată, în mod cutremurător, la Pitești - iar experimentul a încetat numai în urma protestelor internaționale. Apoi, într-o formă puternic diluată, procedura s-a întins asupra întregii țări: să ne amintim de interminabilele ore de învățămînt politic, socialism științific, materialism dialectic, ședințe de partid, consfătuiri, reuniuni, simpozioane, conferințe, congrese etc. etc. (Unii dintre noi ne-am înșelat, ignorînd importanța acestor spectacole ale *formelor fără fond*, la care asistam zi de zi. Abia după 1989 am avut dovada clară: *formele goale izbutiseră să-și atragă fondul viciat!*).

În acest conflict psihologic și propagandistic, la care a fost supusă, timp de cîteva zeci de ani, o întreagă populație, un rol important, ca repere morale și călăuze ale demnității, ar fi trebuit să-l ocupe scriitorii, artiștii. Adică: personalitățile adevărate. Acestea ar fi trebuit să ofere contraponderă, speranța de salvare.

Iar dacă libertatea cuvîntului le era retezată, puteau măcar opta să nu se aservească, să nu contribuie la răspîndirea minciunii, să lucreze, în tăcere, la perpetuarea propriei opere (ceea ce unii au și făcut). Am mai citat, nu o dată, cuvintele lui Camus:

ori: pe vremea Imperiului Roman, ea era cu mult mai blîndă

(în Peninsula Balcanică, pe malurile Dunării, creștea atunci o vegetație mediteraneană și trăiau lei); în secolul al XVI-lea, a început un proces de răcire accentuată - etc. etc. Eventuala reîncălzire ar reface un echilibru mereu instabil. Dar cui îi pasă de argumente istorice atunci cînd vrea să facă politică trucată la zi!

Natura este înzestrată însă cu un spirit divin, ce trece dincolo de toate calculele ecologiștilor. Altfel nu s-ar explica probele eclatante de umor pe care ea ni le administrează în ultima vreme. Bunăoară, la primul Congres Mondial închinat «încălzirii planetei», ținut acum doi ani la Berlin, participanții au avut parte - în plină primăvară berlineză - de o săptămînă de iarnă cruntă, în așa fel încît au fost obligați să-și manifeste adîncă neliniște pentru încălzirea planetei pe fondul furtunii de zăpadă ce le zgîlția ferestrele. Iar anul trecut, cînd somațiile ecologiste deveniseră tot mai imperative, Dumnezeu ne-a blagoslovit cu iarna cea mai grea din ultimii treizeci de ani: de la 1 noiembrie și pînă astăzi, din Statele Unite și Canada pînă în România, temperaturi între -20 și -40 grade Celsius se combină armonios cu viscole în serie. Trebuie să fii ecolog în sensul militant al termenului pentru a mai susține, în asemenea condiții, cu picioarele veșnic degerate și dîrdîind de frig, că marele pericol ce ne paște e căldura excesivă.

Ce bine este cînd natura își ia asupra ei dificila sarcină de a-și bate joc de ideologii! O face mai bine decît oricare muritor.

MIC DICȚIONAR

de Mihai Zamfir

Încălzirea planetei

ULTIMA descoperire a ecologilor catastrofici din Europa și America poartă acest neliniștitor nume. Ecologii, ciudatele ființe care se declară obsedate doar de soarta globului pămîntesc, nu pierd însă nici un prilej pentru a ne da lecții de politică sub cele mai felurite pretexte: acum ei se lamentează că industrializarea a rănit de moarte planeta, că stratul de ozon s-a rupt ca un ciorap, că oamenii se vor îmbolnăvi, că gheturile de la poli se vor topi, că oceanele peste uscat vor năvăli și că, desigur, cei ce vor scăpa de maladiile datorate razelor solare vor fi înghițiți de ape. Aceste viitoare nenorociri ar avea deja o simptomatologie certă: încălzirea bruscă a climei e mesajul funest al dezastrului.

Dacă-i cunoști cît de cît pe acești corbi prevestitori de rele, nu-i greu să ghicești că - îndreptînd degetul acuzator spre *industrializare* - ei îl îndreaptă, în realitate, spre *capitalism*. Capitalismul este adevărul lor dușman și contra capitalismului vor ei să stîrnească opinia publică. Faptul că cel mai grav accident ecologic s-a produs tocmai la Cernobil, în inima fostei Uniuni Sovietice, ori că cea mai poluată regiune din lume a reprezentat-o fișia frontalieră dintre Polonia și Cehoslovacia - rezultat integral al «industrializării socialiste» - toate acestea îi lasă absolut indiferenți; dacă nu năzuiește la «demascarea imperialismului» (american, de preferință), ecologia nu valorează pentru ei doi bani.

Cît privește faimoasa «încălzire a planetei», se vede că profeților de stînga ai cataclismului universal le lipsește o informație istorică elementară. Ei ar trebui să știe că, doar în Europa ultimilor 2000 de ani, clima s-a schimbat drastic de cîteva

Utopie

Uitînd

*zădărniciile din lume,
mă-ntorc,
din nou bătătorind poteca arabului
arzînd să vadă Mecca...*

*și-not prin marea viselor de noapte,
însetoșat, cu buzele uscate,
mînat de-un singur dor:*

*să-nving! -
să ies din prefăcutele lumini
din frigul negru-al bolții înstelate,
o dată doar,
să mai ajung s-ating
ugerul cald al zorilor de lapte*

*în revărsări,
de nimeni maculate...*

Adela Popescu

"Eu nu mă voi resemna. Cu toată puterea tăcerii mele, voi protesta pînă la sfîrșit."

Regimul politic a înțeles perfect că cea mai bună armă, în procesul *persuasiunii* sînt intelectualii înșiși. De aceea, mai întîi, și i-a cumpărat (pe cei predispuși la acest tîrg - adică majoritatea) - iar apoi i-a pus la treabă. Acțiunea nocivă a acestor personalități (care se foloseau de talentul lor și de realul lor prestigiu, din cîmpul artistic, *pentru a răspîndi minciuna*, în plan social-politic) a fost orientată fie spre interior, fie peste hotare. (M-a îndurerat, în zilele trecute, să văd la televizor una din ultimele imagini ale lui Tudor Arghezi, întors de la Paris, explicîndu-i lui... Emanuel Valeriu, într-un decor opulent, cum i-a convins d-sa pe occidentali de soarta cea bună și de noua viață luminoasă a poporului român, sub comuniști...).

Încă o dată: comunismul s-a putut impune, la noi, afit *prin forță*, cît și *prin persuasiune*. Sînt de acord cu Alex. Ștefănescu: vinovați de exercitarea terorii au fost ocupanții sovietici, complicitățile lor din PCR, Securitatea. Dar cine sînt cei vinovați de exercitarea *persuasiunii*? Nu cumva cei răsplătiți din plin, pentru faptele lor? Să ne amintim un fragment, care nu are nevoie de nici un fel de comentarii, din recent descoperitul I. D. Sîrbu: "*Eu îmi vindeam la talcioc cărțile din bibliotecă, pentru a putea să-mi cumpăr două pături militare rusești, din care să-mi pot face palton. (...) Aveam, ca profesor, 500 lei pe lună. Blaga avea 600 lei, fiind ajutor de bibliotecar. În timpul acestei perioade cumplite (devenisem donator de sînge voluntar, primeam, pentru 200 grame de sînge, 50 lei și 1 kg de carne), Baconsky, pentru un singur poem (despre chiaburi, CEC, Odă lăptarului meu) încasa între 3.000-5.000 lei. Căuta mobilă și covoare de preț, achiziționa, de la fostele case mari, tablouri rare, blănuri, perle veritabile...*"

Deci, să nu ni se spună că marii scriitori, în general, nu pot fi vinovați de nimic. Dacă n-au făcut nimic, în favoarea noului regim, de ce *unii* (Călinescu, Arghezi etc. - vezi lista, în cartea lui M. Nițescu) au fost răsplătiți regește? De ce alții (Blaga, Voiculescu etc. - această listă, mai puțin spectaculoasă, dar mai impresionantă, așteaptă încă să fie întocmită) au trăit în mizerie - sau au murit la închisoare?

"Tăcerea își are vremea ei, și vorbirea își are vremea ei", spune *Eclesiastul*. De ce să-i uităm, sau să-i absolvim de vină, pe intelectualii anilor '50, acum, cînd în sfîrșit putem vorbi în libertate? Numai pentru a risca să asistăm la repetarea acelor fapte?

Astăzi, cum notează corect Alex. Ștefănescu, mulți dintre activiștii PCR și securiștii din trecut se află, în continuare, la conducerea țării. Dar ei, în prezent, nu mai pot folosi *forța*! Și atunci, de ce să legitimăm, prin uitarea noastră, folosirea imorală a *persuasiunii*? Riscul prea mare, pe care ni l-am asuma, ar fi să devenim complicități lor! Chiar și fără... voia dumneavoastră.

Laszlo Alexandru

O carte pe care o răsfoiește vântul

PESTE faima lui Livius Ciocârlie, de critic literar subtil, de formație franceză, se suprapune aceea, mai recentă (și mai neverosimilă, fiind vorba de un profesor universitar) de exeget al vidului. Primele patru cărți ale misteriosului domn taciturn din Timișoara - *Realism și devenire poetică*, 1974, *Negru și alb*, 1979, *Mari corespondențe*, 1981, *Eseuri critice*, 1983 - pot fi oricând menționate într-un, să zicem, memoriu de activitate, ca garanție a seriozității profesionale etc., etc., chiar dacă în cuprinsul lor se găsesc destule dovezi de nonconformism (este un nonconformism atent dozat, de bun-gust, care nu face decât să autentifice onorabilitatea unei cariere). Următoarele patru cărți însă - *Un Burgtheater provincial*, 1985, *Clopotul scufundat*, 1988, *Fragmente despre vid*, 1992, *Paradisul derizoriu*, 1993 - sunt utilizabile oricând de un coleg invidios sau de un șef rigid ca argumente împotriva unei eventuale "promovări" a lui Livius Ciocârlie. Ele reprezintă un scandal (inclusiv filosofic) întrucât exhibă o inaderență aproape totală la valorile în care cred membrii societății, în marea lor majoritate.

Pe primul Livius Ciocârlie, jupân Dumitrache l-ar mai accepta, mai ales dacă ar primi un sfat în acest sens din partea lui Nae Ipingescu. Pe al doilea, însă, în nici un caz, considerându-l irevocabil un "bagabont" și un "scârta-scârta pe hârtie".

Volumul recent apărut, al nouălea, intitulat *Viața în paranteză*, înclină tranșant balanța în favoarea unui Livius Ciocârlie străin de ceea ce îi animă pe semenii săi. Pe parcursul a patru sute de pagini de jurnal intim, autorul se prezintă încă o dată și mai decis ca oricând ca un martor apatic al existenței, ca un om care nu crede în nimic.

Despre ce scrie Livius Ciocârlie în

jurnalul său? În orice caz, nu *despre vid*, așa cum s-ar putea înțelege luând în considerare titlul unui volum anterior. El își face, de fapt, însemnări despre viața de fiecare zi și, mai ales, despre viața sa de fiecare zi. Povestește cum ține cursuri la facultate, cum se întâlnește cu un prieten și stă de vorbă cu el, cum face cumpărături, cum merge cu una din fiicele lui la un film de desene animate, cum citește o carte și își transcrie unele pasaje, cum primește un telefon de la Paris, cum discută despre literatură cu alți scriitori, cum contemplă un apus de soare, cum intervine pentru a găsi un loc de muncă unui prieten ș.a.m.d. Este viața unui intelectual din timpul lui Ceaușescu (însemnările datează din perioada 1965-1977) care nu-și oferă serviciile regimului și nu obține, deci, privilegii, preferând să se bucure - în liniștea condiției de marginalizat - de lectura unor cărți bune sau de discuțiile elevate cu câțiva prieteni apropiați.

DIN acest punct de vedere, jurnalul lui Livius Ciocârlie ar putea constitui, cândva, o prețioasă sursă de informare pentru istoricii care ar scrie *Viața de fiecare zi în România lui Ceaușescu* și ar ajunge la redactarea capitolului *Intellectualii*. Așa stând lucrurile, sintagma *despre vid* pare cu totul nejustificată. Și totuși, ea are o anumită îndreptățire, întrucât autorul trece în revistă toate aceste situații și fapte cu o indiferență vizibilă - adeseori ostentativă - *ca și cum* ar scrie despre nimic. El ne dă mereu de înțeles că tot ceea ce se întâmplă în jur nu-l interesează, că înregistrează, este adevărat, zâmbetul luminos al unei femei de pe stradă, dar că puțin i-ar fi păsat dacă în locul aceluia zâmbet ar fi văzut un rânjet, că face efortul de a consemna un succes literar de-al său, dar că în aceeași stare de spirit ar fi consemnat și un insucces. Nu este

vorba, atât, de greață, de un sentiment al absurdului existenței, de o conștiință a morții iminente (deși putem identifica și câte ceva din toate acestea), cât de o dezolantă lipsă de energie, care reduce până aproape de zero orice reacție afectivă.

Din perspectiva adoptată de Livius Ciocârlie, orice descriere de obiecte neînsușite se transformă într-un inventar și orice aducere în prim-plan a unor oameni - într-un recensământ. Lipsit de chef de viață, areactiv, autorul jurnalului (de fapt, al unei catagrafii alcătuite fără elan, cu o conștiinciozitate maniacală) este la un pas de a deveni el însuși un personaj semnificativ, ca Oblomov sau Meursault. Dar nu devine, din cauză că face numeroase compromisuri. Urmărește fără tragere de inimă un meci de fotbal, dar totuși îl urmărește, i se pare fără sens disputa pentru o mai bună programare a orelor la facultate, dar ia parte totuși la o asemenea dispută, nu pune preț pe titlurile științifice, dar se angajează totuși într-o lungă cursă pentru obținerea unui titlu de doctor, nu dă importanță banilor, dar remarcă faptul că primește de la *Orizont* o sumă meschină, se declară frigid față de ideea de succes literar, dar face - sau determină pe alții să facă - tot felul de demersuri pentru a i se tipări cărțile.

ACEASTĂ contradicție reduce mult din credibilitatea și forța expresivă a personajului care este gata-gata să devină autorul jurnalului. Suntem tentați să credem, în timpul lecturii, că apatia sa reprezintă un truc literar ca oricare altul, o formă de captare a atenției celor din jur. (În fond, o femeie se poate remarca nu numai prin roșeața din obraji, ci și prin paloare!). Cu alte cuvinte, ajungem la presupunerea că scriitorul ia parte și el, ca toți ceilalți scriitori, cu fervoare, la competiția de seducere a cititorilor,

Livius Ciocârlie, *Viața în paranteză* (Jurnal 1965-1977), Timișoara, Editura "Amarcord", 1995; 392 p., 4900 lei.

numai că, mai abil decât toți (dar și mai lipsit de fair-play), se prefacă că nu-l interesează nici un fel de competiție și tocmai prin aceasta devine, fie și numai temporar, preferatul publicului. Literatura secolului douăzeci este plină de asemenea diversiuni.

În ceea ce mă privește, eu nu interpretez astfel contradicția de fond din jurnalul lui Livius Ciocârlie, dintre participarea reală a personajului-narator la viață și neparticiparea pe care el și-o atribuie. Din punctul meu de vedere, prezența acestui personaj la cozi, în redacții, la ședințele de la facultate reprezintă o dovadă în plus a apatiei sale absolute, a sentimentului zădărnicii oricărei inițiative. De fapt, el nu participă, ci se abandonează cursului vieții. Refuzul pretinde energie, ca orice altă acțiune. Ca să stai nemișcat în apele involburate ale unui râu trebuie să faci mari eforturi. În schimb, dacă te lași în voia soartei, râul te duce la vale și creează privitorilor falsa impresie că te deplasezi repede și săltăreț, chiar plin de viață.

Este straniu și de neuitat acest spectacol al aparentei participări la viață, pe care ni-l oferă, prin jurnalul său, Livius Ciocârlie.

În timp ce-l urmărim ne gândim, prin cine știe ce asocieri de idei, la un manechin ridicat, împins, îmbrăcat, așezat într-o vitrină de către lucrătorii dintr-un magazin. Sau la o tinichea pe care o conduce pe stradă, cu lovituri de picior, un copil-dumnezeu. Sau la o carte pe care o răsfoiește vântul.

Cărți primite la redacție

● Ion Vinea, *Moartea de cristal*, 101 poezii, prefată de Ion Caraion, postfață de Nicolae Țone. Volum ilustrat cu reproduceri după lucrări de Magdalena Rădulescu și Marcel Iancu și fotografii de Vasile Blendea. București, Editura "Vinea", 1995, 160 pagini, 5000 lei.

● Octavian Vuia, *Întâlnire cu oameni și idei*, o carte gândită de Nicolae Stroescu-Stănișoară, București, Editura Jurnalul literar, seria "Symposium", 1995, 224 pagini, 4500 lei.

● Valeriu Cristea, *Dictionarul personajelor lui Dostoievski*, II. București, Editura Cartea Românească, 1995, 472 pagini, 6120 lei.

● Nicolae Sava, *Viața publică*, Piatra Neamț, Casa de editură Panteon, 1995 (poeme în proză), 64 pagini, 1000 lei.

● Eugen Dorcescu, *Abaddon*, Timișoara, Editura "Amarcord", 1995 (versuri), 64 pagini, 3000 lei.

● Alexandru Dohi, *Calul de febră (1980)*, poeme, cu o prefată de Ion Pop, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1995, 96 pagini, 1938 lei.

● Nicolae Iliescu, *Discheta de demaraj - opereta apertă*, roman/poeme S.A.,

București, Editura Cartea Românească, 1995, 144 pagini, 2550 lei.

● Nicolae Neagu, *Iubirea ca o mână neagră*, București, Editura Eminescu, 1995 (roman), 200 pagini, 4080 lei.

● Constantin Buiciuc, *Dimineață târzie*, Timișoara, Editura Marineasa, 1995 (versuri), 76 pagini, 1500 lei.

● Mircea Popa, *Convergențe europene*, Oradea, Editura Cogito, 1995 (critică literară), 232 pagini, 4500 lei.

● Carol Roman, *Destăinuirile unor ilustrate persona-*

lități. Cum au devenit celebri?, București, Editura Carro, 1995, 182 pagini, 2450 lei.

● Orlando Balaș, *Borderline*, versuri, cu un *Cuvânt înainte* de Ruxandra Cese-reanu, Cluj, Editura Echinox, 1995, 48 pagini, 1020 lei.

● Nicolae Lotreanu, *Regula imbecilității*, București, Ed. Alternative, 1995 (publicistică), 184 pagini, 4500 lei.

● Ștefan Vida Marinescu, *Colecția de zvonuri*, poeme retrospective, Pitești, Ed. Calende, 1995, 64 pagini, 1750 lei.

● Adrian Alui Gheorghe, *Fratele meu, străinul*, Iași, Ed. Timpul, col. "Euridice", 1995 (versuri), 64 pagini, 1600 lei.

● Christian W. Schenk, *Semne, gratii și simboluri*, cu o postfață de Al. Cistelean, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1995 (versuri), 120 pagini, 2040 lei.

● Mihaela Colin-Cernitu, *Drum cu prioritate*, Craiova, Ed. Cadran, 1995 (versuri), 70 pagini, preț neprecizat.

● Gheorghe Izbășescu, *Melodrama realului*, poeme, Iași, Ed. Timpul, 1995, 80 pagini, 2500 lei.

● Gavril Moldovan, *Fapte din trecutul odăii*, poeme, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1995, 68 pagini, preț neprecizat.

Tînărul Cioran

S-AR PUTEA oare vorbi de tinerețea lui Cioran ca de o etapă distinctă a biografiei sale spirituale? Și nu și da. "Nu sînt prea tînăr, fiindcă sînt dincolo de vîrste", declara gînditorul. Iar Ion Vartic observă, în consens, că dacă tînărul care se confesează în corespondență pare a se situa în perspectiva bătrînului, e la fel de valabilă și reciprocă. Există într-adevăr o nivelare egalizatoare, o organicitate, în timp, a personalității lui Cioran. Acesta e conștient de sine din capul locului, în sensul unei stabilități a spiritului, trebuitoare privirii în absolut, "dincolo de istorie și de devenire". O superbă intemporalizare se face simțită, ca un mijloc, deopotrivă, al clarviziunii și al aneantizării: "Totul este să vezi dincolo de ceea ce este dat; dar cînd vezi, totul n-are nici o importanță". E întreg Cioran aci, la începutul anilor '30, precum o făptură adultă într-un embrion. Evoluția pare suspendată.

Și totuși apar note diferențiale. Inițial, Cioran e mai imprudent vital, consimțind a-și exprima o energie primară, o ambiție nemachiata de scepticism, rădăcini ele însele ale *energiei* scepticismului și nihilismului. Juncle transilvan își circumscria exact pornirea egotistă, avînd grijă, totodată, a ocupa, cu mărturia de sine nereținută, întreg cercul desenat: "Acesta este, în definitiv, întreg substratul vieții interioare: o preocupare excesivă de neli-niștile tale personale, care preocupare ia adesea formele unui narcisism interior". Parcă auzim îndemnul baudelairian: "Înainte de orice, să fii un om mare și un sfînt pentru tine însuși, iată unicul lucru". E o "decadență" autocontemplativă adusă

în stare de energie pozitivă. Innăscuta robustețe se îmbrățișează pe sine. Cioran se acceptă, bucuros, așa cum e, "ca individ unic": "Niciodată în viața mea n-am putut regreta temperamentul meu; de altcundă acest regret este o absurditate, din moment ce eu cred că e bine să fii așa cum sunt". Așadar punctul său de pornire e un cult al eului propriu, act de obiectivare subiectivă, demoniacă. Dintr-însul decurg preceptele unei morale *sui generis*, care desfid modestia și oferă ambițiilor o rază de acțiune terifiantă desmărginită: "Din moment ce fiecare individ se simte ca o valoare iramplasabilă, din moment ce fiecare se simte indispensabil în lume sau se crede centrul universului - mărturisirile de modestie sunt ambiții deghizate. Niciodată n-aș cuteza să spun că omul modest este mai puțin ambițios decît omul pe care noi îl numim ambițios. Ambițiile oamenilor, cari sunt expresiunea imperialismului vieții, sunt atît de mari încît nimeni nu poate aprecia frenezia cu care ele activează". O mare iluzie o constituie, conform filosofului, ideea că, în mediul creatorilor, pulsația vitală din care nasc telurile ambițioase ar fi epuizată ori redusă: "Adevărul este că ele au fost doar deviate, tot așa precum instinctul sexual refulat nu dispăre, ci doar caută diferite derivate de manifestare". Firește, înfăptuirea ambițiilor cere disciplină. Astfel o anume duplicitate se instalează în comportarea morală - am putea zice în "morală practică" - a orgoliosului tînăr, care mai întîi proclamă drept regulă "anarhia și revolta" (așa cum, mai tîrziu, va supralicita sinuciderea), pentru ca apoi să pledeze în favoarea "cruțării" personale, a sănătății nervilor. Poetul incandescent se arată însoțit de un "antrenor" grijuliu al echilibrului din planul "realităților organice": "Fără să vorbesc în limbaj poetic, *temperaturile înalte sunt primejdioase*; tu care vrei să trăiești sau, mai bine-zis, care trăiești prea intens lucrurile trebuie să te cruți foarte tare,

fiindcă nimic mai ușor decît să-ți ruinezi nervii". Azvîrlită la coș, printr-un gest speculativ, moderația e reabilitată dintr-un punct de vedere pragmatic, și el parte constitutivă a unui eu ce întrupează, napoleonian, "imperialismul vieții".

E caracteristică pendularea lui Cioran între echilibru și dezechilibru. Primul pol, echilibrul, e dat, incontestabil, de fondul transilvan, de existența, fie și "mai puțin burgheză", însă oricum "burgheză" ce și-o asumă, dar și, paradoxal, de recunoașterea "exagerării" împinse, uneori, "la nebunie", a autotorturii, de "ființă pradă distrugerii și morții", înrudită cu Pascal, cel din ultima perioadă a vieții sale, "cînd nu mai putea să realizeze nimic efectiv". O recunoaștere sieși suficientă, eliberatoare. Nu spunea oare Dostoievski: "Îmi e destul să știu că pot"? Gînditorul pare satisfăcut de această conștiință a virtualității pentru a nu mai trece la distrugerea de sine, la ultimele consecințe ale "stărilor anormale", la fel cum va proceda cu suicidul, ale cărui avantaje teoretizate i se par că-l pot împiedica să-l aplice. În context literar, vorbește despre "regăsirea" în Tonio Kröger urmată de o "demonizare": "Pînă acum m-am regăsit deplin în Tonio Kröger al lui Thomas Mann; observ, însă, că încep să aduc o notă rusească de natură a demoniza acea atitudine rezervată și melancolică pe care o prezentam pînă acum și care este specifică eroului din nuvela lui Th. Mann". E de fapt o evoluție de la demonia estetic intelectualizată a lui Mann la cea zguduitor existențială, apocaliptică, a lui Dostoievski, marele său miraj distructiv. Trecerea de la registrul estetic la cel al "psihologiei rusești" e astfel consemnată: "Tinerețea mea distrusă m-a adus la astfel de stări sufletești și cari numai o literatură dostoievskiană mi le-a mai putut aminti". I se pare că luînd în mînă cărțile marelui rus, "trebuie să trăiești viața eroilor săi", să le "experimentezi" spre a le putea înțelege.

Atenție la acest concept al *experimentului*! El conține deja o trăsătură de exteriorizare, *ergo* de reechilibrare. Autorul iese din sine spre a se putea urmări, înregistra, analiza. Cînd scrie: "de 3 ani de zile problematica psihologiei omului rus este aproape o obsesiune. Numai stările anormale sunt fecunde. De aceea trebuie iubită distrugerea, moartea, prăbușirea sau boala", trebuie să înțelegem ambiguitatea "obsesiunii". Altfel spus, tratarea factorilor săi enumerați drept teme de laborator. Nu altminteri procedau André Gide sau Mircea Eliade, într-o tentativă neonaturalistă de a "ancheta natura" (după expresia lui Zola), inclusiv pe propriul subiect. Desigur, fenomenul e complex. Nimeni n-ar putea separa decent suferința, criza, în datele lor reale, de postura detașată a autoscopiei, n-ar putea distinge onest ceea ce e scris cu "sînge" de ceea ce e așternut cu cerneala "anchetatorului". Nu putem pune la îndoială înclinația fatală a vieții lui Cioran, precoce manifestată, dar nu putem neglija nici demonica ei abstragere în instanță analitică, pe cît de radicală, pe atît de satisfăcută de a trage "fără nici o teamă ultimele consecințe": "La vîrsta mea puțini cunosc ceea ce înseamnă boala și durerea. Poate din acest motiv eu pricep unele lucruri mai bine decît alții. Suferința te pune vecinic în fața vieții, te scoate din spontan și irațional". S-ar cuveni să ne întrebăm doar dacă suferința nu este ea însăși, pînă la un punct, spontană și irațională și dacă echivalarea ei cu o cale gnoseologică nu conține o doză de afectare. Adică un alibi discutabil al intelectului orgolios pe

seama sensibilității ultragiutate desigur, însă nu atît de salvator-rece-cunoscătoare pe cît se afirmă.

De subliniat falsa risipă, falsa degingoladă, falsul "sentiment astenic al vieții" pe care le pune în scenă Cioran al începuturilor. Junele adoptă o poză "rusească", prăpăstios provocatoare (alt mare lucid, Camil Petrescu, înregistra și, poate, practica bovaric, și el, "gesturile rusești"), spre a-și testa vitalitatea. Era un mod de-a scandaliza în plan minor (și de-a se scandaliza pe sine). O sfidare îngroșată la adresa lumii întregi, exterioare și lăuntrice. Precum un husar din veacul trecut - deghizamentul e savuros - autorul *Silogismelor amărăciunii* notifică prematur dezabuzat: "Am ajuns la o epocă în viața mea cînd nu mai pot regreta nimic și nici nu mai vreau să regret. Am făcut chefuri monstruoase, sfîrșite în cabareturi, am înjurat și am vorbit numai porcării, am fost la cocote cu *Critica rațiunii pure* în buzunar - aici este desigur o mare ironie a destinului! - nu regret nimic. Pentru ce aș regreta? Totul n-are nici o importanță". Și Tolstoi a trecut prin asemenea episoade. Dar cît de semnificativ am putea socoti acest abandon într-un negativism de luxurie mimată? În realitate, Cioran era un ambițios extrem, deci un om ce n-ar fi putut renunța la o viață supravegheată, la o acțiune metodică. Un om ce nu și-ar fi putut suporta frivolitatea decît sporadic. O afirmă răsplat: "Singurul lucru care mă susține este o ambiție pe care am înfîlînit-o la puțini oameni". Și: "Nu-mi place să mă simt inferior nimănui". De pe acest promontoriu stîncos al orgoliului suprem, Cioran își îngăduie un soi de demonie la pîtrat. Adică un refuz al mijloacelor prin care ambiția curentă și-ar putea atinge obiectivele. Cărturar de înaltă clasă, cîrtește împotriva erudiției: "Erudiția pervertește dispozițiile filosofice ale omului, îl istorizează și-l scoate din contemplația naivă, care este sursa creației filosofice". Om de mare propensiune culturală, consemnează, cu o malițioasă satisfacție,

Cioran: 12 scrisori de pe culmile disperării, însoțite de 12 scrisori de bătrînețe și alte texte, Cluj, Biblioteca Apostrof, 1995, 140 p., preț neprecizat.

"plictiseala de cultură" ca o "notă esențială a vremii noastre". Deși a produs impresia unor dirze opțiuni politice, respinge politica în atari termeni de suveran dispreț: "Sunt un om atît de orgolios și cu simțul eternității atît de dezvoltat, încît mi-ar fi absolut imposibil să fac politică. Nu este numai democrația proastă, ci toate sistemele politice și sociale sunt egal de proaste". Îi refuză, bineînțeles, pe Miticii bucureșteni, drept inși banali, din rîndul cărora "nimeni nu prezintă un mister sau un punct problematic în ființa sa", ipochimeni lipsiți de destin, de "o axă sau un centru de energie ireductibilă". Deci ca pe o liotă de demonizați mărunți, nedemni de atenție. În schimb nu pregetă (nu numai în tinerețe, ci și de-a lungul întregii vieți) a face elogiul "rataților", al "mizerabililor", cloșarzi și nu numai. E fanatizat de acești indivizi expresivi, consternați, care "promit totul" și nu-și țin promisiunile, mulțumindu-se a reflecta o demonie blindă, inofensivă: "*Mes grands amis en Roumanie n'étaient pas du tout des écrivains, mais des ratés*". Asocierea atît de duios cinică a lui Cioran cu ratații ni se pare aidoma prezenței, într-o celebră pictură a lui Manet, a negresei care sporește strălucirea albă a nudului.

EDITURA NEMIRA prezintă

DUMNEZEU BINECUVÂNTEAZĂ AMERICA de Petre Barbu

Colecția PURGATORIU, 160 pag, 4000 lei

Cu mult umor (suprarealist) și o surprinzătoare știință a scrisului, tînărul autor speculează fantasmalele românilor suscitade de America. În realitate, nu e vorba atît de Noul Continent, cît de mizeria mai mult sau mai puțin pitorească dintr-un bloc aflat în plină degradare pe malul mării: toată societatea românească de astăzi se află reprezentată în ciudatul imobil, devenit astfel o sinecdocă. Ceva din mentalitatea românului, anume că nenorocirea e provizorie și cineva de undeva va veni să ne salveze, transpare în acest roman, altfel încadrabil în tendința, resuscitată la noi, a literaturii "tinerilor furioși".

CLUBUL CĂRȚII NEMIRA C.P. 26-38 BUCUREȘTI

Iolanda MALAMEN

Încăperea de sârmă

Bestia urlă în încăperea de sârmă și var,
Un cuțitaș roșu aruncă în creștetul meu,
Se zbate, se lățește derizoriu de ură.
Molii încremenite.
La adăpostul ușii fumurii copilul îmbrățișează
povara,

În măruntaiele cărții el va iubi fulgerul nepotolit.
Devin propriu-mi mormânt,
Micile gratii sapă sângele
Viitorul, tulpiniță slăbănoagă,
Lupi grațioși magnetizează spaima
Anul se scurge ca ceara lumânării
Carnea trandafirie victorioasă,
Fumegă în cuvinte banalitatea
Orașele vor fi bine definite.
În ce parte a inimii micile gratii sapă sângele?
Vom fi îndârjiți vânători ai morții, ca o boltă
întreruptă.

Scurta povestire

Uitat într-o găoace de ceară
A zăcut bolborosind nume de preoți
Până când moartea l-a adus în starea de pură lumină.
Acum, chipul lui se desăvârșește pentru Dincolo
înflorind -
Așa mi-am început într-o zi povestirea.
Am continuat:
Cu viața strivită de roțile rutinei,
Logica celui ce-și sapă în carne prăpastia
S-a lăsat dus de hohotul cinic.
Unduirea mării nu-l mai înspăimântă,
Valurile ierbii albastrii nu-l mai înduioșează,
Drumul pustiu nu-l mai absoarbe, zidindu-l
Și dragostea nu-i mai trimite rânjetele.
Am încheiat sigilându-mi disperarea.

Aproapele meu

Un semn vespéral, cătunul pictat într-o rână,
Inima s-a întins cât un ecran mută, întunecată.
Șerpuiește în cele patru zări copacul sticlos
Crescut în dezordine;
Aproapele meu se crede stăpân peste fărădelege.

O plimbare în parc

Grădina cu iarbă scufundată,
Larvele chircite în nenorocire,
Câinii schiaună într-un limbaj al candorii,
Pictorul de marmură ghemuiește la picioarele lui
Îndrăgostiții de o zi.
Nu chicoti, nu întreba, nu stăpâni!
Plimbă-te prin praf ca printr-un câmp de floarea-
soarelui,
Ascultă-ți inima, fereastră deschisă cu zgomot brutal.

Figuranții

Mă așez în bucuria săracă,
Pe chipul copilului azurul zvâcnește ca o bătaie de
pendul,
Treptele spintecă micul meu univers
Figuranții se târâie de colo-colo.
E ziua lașă, lipită de pumnii mei,
Gata să cucerească.

6 România literară

Logica visului

Pentru un timp mă despart de moarte
Izbindu-mă de pereți cu zgomot moale de fluture.
Frustrarea dispărută, năruită.
Sunt mărunțul visător.
În beznă lanțul pare un dar colosal
Părticica de libertate, realitate închisă în fruct.

Zi de luni

Zi de luni, numai pașii mi-au rămas în viscerele tale!
Nu-mi înțeleg sexul, brațele, creierul,
Oglinda în care mă retrag precum într-o blană
Și restul cuvintelor morfolite, ciuntite, bătute
De neînsemnate profeții.
M-am chircit într-o dezgustătoare pândă,
Tu care mi-ai dat viață, spirit sângerând, redă-mă
disperării
Cu acel gest simplu de arcaș ochind inima,
Năpustindu-se către moarte, oricum.
Într-o zi de luni cearceafuri reci, cheița fricii
Ceva între animal și copil va să fie tot ce târâsc cu
mine.

O amintire cu nesaț mă îmbracă.

Zeul

Focul pâlpâie lângă ușița de marmură,
Un zeu desenat din amintire, abil, își strânge la piept
călăul.

În jurul mesei

Letargie, colțișor zidit în cenușă
De-abia mai respir, trestia mea dezgropată
Pe care-o memorez din rată.
În jurul mesei copiii înghit patetic mâncarea,
Dumnezeu ne remodelează.

Pândă continuă

Încă o zi, încă o zi, și-au spus,
Și ne trecem în cont carnea rece ca fierul,
Frenetica prostie,
Cu îndârjire cuvântul retează colții fiarei.

Letargie

În dugheana mea cât o cușcă de tigru
Semenii se asmut între ei.
Îi privesc prin perdeaua palidă, asceți ai nimicului.
O fărâșă din moarte
Plug pe un câmp plumburiu
Deznodământul precarei lor iubiri.
În dugheana mea, letargie.
Destinul călduț, rozele din vasul de piatră,
Picturi roase de soare, trecutul golaș,
Toate lovesc în vânătorii însângerați.

Buzele reci ale nopții

Mă redau buzelor de fier ale nopții.
Tropăi prin gropi, pierd sensul suferinței.
Sap uși în beznă prin care asmut stelele,
Fiară îmbrăcată în mireasă, sărutul tremurat ca un
înger,
Mă redau buzelor reci ale nopții
Arde-ne răul ca pe o grămăjoară de vreascuri,
Muzică din care îngeri țâșnesc mutilați!

CERȘETORUL DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Bilele lui

Julien Ospitalierul

DE FAPT, ziua în care am găsit în rigola
fragedă a trotuarului o bilă tristă și cenușie, de
mărimea unei cireșe amare, nu am avut impresia că
mi se întâmplă un lucru extraordinar. Mă
obișnuisem să descopăr mereu câte ceva în timpul
lungilor mele plimbări de după-amiază, de obicei
obiecte fără importanță pe care le luam totuși,
înduioșat de singurătatea lor, de abandonul acela
sfîșietor în mijlocul unui oraș probabil necunoscut
pentru ele. Am ridicat-o deci politicos, am privit-o
cu un surîs indulgent și, pipăindu-i cu arătătorul o
cicatrice fină, rămasă în urma unei vechi răni
nemărturisite, am băgat-o în buzunarul de sus al
hainei, lângă batista înfocată, convins că fac exact
ceea ce trebuie. Am tresărit surprins însă când, a
doua zi, aproximativ în același loc, am zărit o altă
bilă, tot cenușie, dar de o nuanță mai deschisă,
puțin mai grasă ca prima și parcă mai vioaie. Am
salvat-o și pe aceasta c-o imperceptibilă mirare a
sprîncenelor, păstrându-mi, calm și protector, ele-
ganța înăscută și atât de apreciată în almanahul
Gotha. Am trăit apoi câteva luni de adevărată
încântare. Întîlneam din ce în ce mai multe bile, de
dimensiuni variate, irizînd culori tandre, avînd în
preajmă-le un aer rarefiat, trandafiriu, mai dulce
decît cel pe care-l respiram normal, închizînd
muzici laice și limpezi, declanșate la cea mai
ușoară atingere, în sferile vesele, îmbujorîndu-mi
obraji cu rotunjimea lor juvenilă. Mă delectam
ceasuri întregi rostogolindu-le pe scînduri vajnice
de brad, geluite pînă la catifelare, evitînd cu grație
ciocnirile ilicite sau scufundîndu-le, aproape
leșinate de plăcere, în găleți pline cu șampanii
calde și aurii. Inițiindu-mă în arta delicată (dar
virilă!) a balisticii, le aruncam în oglinzi tulburător
de adînci spre-a le crea, pentru o clipă măcar,
iluzia că-și vor săruta propriul contur, însîngerî-
du-și-l nostalgic. Suit pe casă, răvășit de lumină și
orgoliu, organizam fermecătoare tablouri vivante,
executate cu voluptate pe marginea subțire a
streșinelor de șindrilă, înfățișînd scene de ură și
amor din viața învăpăiată a fluturilor vaganți; iar
dedesubt, pe pajiști: platbande de crini, tapajul
mieilor cruciferi! Uneori, extenuat de zbenguiala
lor gentilă, le înțepeneam, din capriciu, în faldurile
unor melodii severe, cîntate cu un singur deget la
orga hidraulică a familiei, ca după aceea, plictisit,
să le îngădui cele mai deșuchiate traiectorii printre
vaze cu buze groase și răsfrînte, pe stofe și plușuri
pubere, în spații rău famate. În sfîrșit, nemaiputînd
să le suport, sîciit de rouă, le dam pradă,
numărîndu-le în prealabil cu abacul, ca să nu se
piardă în tufele proaspete de năsturel, motanilor
mei opiomani. Pînă ce, pe neașteptate, într-un
amurg de țipirig, am înțeles totul. Tocmai mă
chinuiam să cuprind o bilă copilăros de timidă,
aparent părăsită pe lespezile unei curți pustii, în
realitate înconjurată cu dragoste de remize parf-
umate discret cu tabac, reușisem chiar s-o iau în
brațe - îi simțeam apăsarea dureroasă pe piept-
cînd, într-o fracțiune aprigă de secundă, am pri-
ceput odată pentru totdeauna, înfiorat de calvarul
ce aveam să-l străbat de acum înainte, că nu, nu eu
le adunam îndatoritor și naiv în calești închiriate
anume (adio, adolescența mea amanetată la
muntele de pietate!) ci ele, oh, da, ele mă căutau cu
neliniște, cu patimă, cu trufie, pretutindeni. Eram,
pur și simplu, urmărit pas cu pas de bile!!

**CRONICA
EDIȚIILOR**

de
Z. Ornea

Memoriile lui Argetoianu

îngrijit și de apariția precedentelor. Despre calitatea, încropită, a acestor ediții am scris de câteva ori și nu voi mai relua ceea ce am spus atunci. Dl. Stelian Neagoe e adeptul edițiilor rezezi, fără aparat, note sau comentarii, lăsând cititorul să se descurce cum și cât poate. E modalitatea nepotrivită a unei astfel de ediții. Dar contează, la dl. Stelian Neagoe, nu calitatea științifică a editării cât expeditivitatea întreprinderii, care să renteze, aducând imediat beneficii. Cu acest volum, se încheie secțiunea din memoriile lui Argetoianu consacrate evocării perioadei primului război mondial. Aici, perioada evocată e februarie - sfârșitul lui decembrie 1918, adică ultimele zile ale guvernului Averescu (în care memorialistul a fost ministru de Justiție), toată guvernarea Marghiloman și sfârșitul, norocos, al armistițiului impus, reluarea ostilităților și intrarea, glorioasă, a regelui Ferdinand și a reginei Maria în București eliberat.

Argetoianu nu e deloc un evocator detașat, ci un implicat în evenimente, ca factor cheie în organizarea Ligii Poporului de sub conducerea lui Averescu. Judecățile și aprecierile sale sînt profund părtinitoare și, de aceea, adesea mult nedrepte. (Aici se cerea intervenția, în note, a editorului, care să restabilească adevărul istoric). Mai întâi, Argetoianu, care fusese conservator filipescan și, după moartea lui N. Filipescu, takist, apoi inițiatorul grupării politice a lui Averescu judecă cu rea voință și nedrept ceea ce numește trinitatea Ionel Brătianu, Barbu Știrbey, regele Ferdinand. Nu le reproșează angajarea țării în război (pentru asta militase, oricum, și gruparea filipescană) ci felul cum acesta a fost dus. N-are dreptate. Ionel Brătianu și ceilalți, în frunte cu regele, n-au fost vinovați că aliații n-au respectat tratatul militar din august 1916, nedeschizînd frontul de la Salonic (încît România s-a trezit în situația, neprevăzută, de a lupta pe două fronturi), că armatele din Galiția ale lui Brusilov au rămas - împotriva celor stabilite -, inactive, și nu au livrat armamentul și muniția stabilite în tratat. Ignorînd aceste încălcări a tratatelor, Argetoianu, rău intenționat, zvîrle

sudalme și condamnări împotriva celor care, pretinde el, au fost vinovați de dezastrul războiului, cu retragerea în Moldova și noianul de suferințe și umiliri suferite, cu Bucureștiul și o parte din țară ocupate. Dar n-au fost, repet, deloc vinovați. Memorialistul mai e supărat pe trinitatea amintită că a demis după ceva mai mult de o lună guvernul Averescu (19 ianuarie-4 martie 1918) și a instalat guvernul Marghiloman. Măsura, cred, a fost, dimpotrivă, înțeleaptă, în acea vreme trebuind adus la putere un guvern agreat de Puterile Centrale. Iar guvernul Marghiloman nu a fost deloc, cum caracterizează mereu memorialistul, "cabinetul Rușinii Naționale", "o pată rușinoasă în Istorie", «Guvernul fără obraz» ci, cu adevărat, o necesitate istorică. Marghiloman a acceptat, din datorie, aș spune, patriotică, să preia conducerea guvernului într-o perioadă nenorocită pentru țară și să-și ducă misiunea pînă la capătul suferințelor ei. El nu e un trădător, cum îl prezintă Argetoianu, ci un sacrificat ca om politic pe altarul datoriei. Că a crezut că războiul va fi favorabil Puterilor Centrale e, desigur, o eroare de evaluare, dar, iarăși, nu o trădare. Că a cerut ratificarea de către suveran a rușinosului, impusului tratat de pace e, desigur, o eroare impardonabilă. Dar aici a vegheat chiar injuriata, de memorialist, a amintitei trinități Ionel Brătianu - regele Ferdinand - Știrbey - care a tergiversat, înțelept, ratificarea tratatului și, la momentul oportun, a fost denunțat și România și-a reluat locul alături de aliații tradiționali. De altfel, Argetoianu, om politic venal și cinic, deși îl injuriază pe Ionel Brătianu și pe liberali a acceptat, în 1927-1928, să devină ministru în două ministere liberale (cel din 1927 chiar sub conducerea lui Ionel Brătianu), după ce în 1920-1921 a fost ministru în guvernul Averescu (guvernul partidului din care făcea, atunci, parte), iar în 1931-1932 să fie ministru cheie în guvernul N. Iorga, ca protejat al regelui Carol al II-lea. Cam sinuos, nu-i așa? - traiect politic, mereu interesat, pentru cel ce își îngăduie să judece moral o epocă și oamenii săi de seamă! Apoi Argetoianu nu a înțeles mare lucru din noile realități impuse de

război. Atunci tuturor oamenilor politici înțelepți le era limpede că marile reforme, puse pe tapet de către gruparea radicală a lui Ionel Brătianu-Stere încă în 1913-1914, trebuiau acum aplicate chiar în mod radical. Adică o mare reformă agrară și universalizarea dreptului la vot. Argetoianu își păstrează credo-ul său conservator și e, de fapt, împotriva reformei agrare. Într-un loc, cînd evocă hotărârile Sfatului Țării din Basarabia, între care, la punctul 11, se cerea reforma agrară, memorialistul apreciază că aplicarea acestei decizii, pe care regele Ferdinand o anunțase țărănilor pe front încă în 1917, "a ruinat țara" și, în continuare, socoate că "inutilă a fost însă spolierea mării proprietăți cu zecile de mii de hectare..., inutilă a fost de asemenea, brutală, nelegală și necinstită exproprierea pădurilor". El propusese, în proiectul program al atunci apărutei Ligi a Poporului, ca reforma agrară să nu se realizeze decît pe o suprafață de 2.300.000 ha (s-au expropriat, cum se știe, aproape șase milioane ha). N-are deloc dreptate cînd afirmă că Sfatul Țării din Basarabia trebuia desființat, pentru că era aproape bolșevizat, și guvernul român putea pur și simplu să proclame unirea. Sfatul Țării era, totuși, un organism reprezentativ (deci ales), și în consecință, singurul în măsură să adopte o astfel de decizie istorică. Utile rămîn informațiile din aceste memorii despre modul cum s-a născut Liga Poporului, cum s-a organizat ca grupare opusă liberalilor. S-a întîmplat, apoi, că în ciuda mării charisme a lui Averescu, această Ligă, apoi partid să eșueze lamentabil, generalul intrînd în subordinea chiar a detestatului Ionel Brătianu. Dar despre asta și încă multe altele în comentariile pe marginea viitoarelor volume ale acestor extraordinare memorii.

P.S. Îmi face plăcere să consemnez apariția, la Editura Dacia, la sfârșitul anului 1995, a unei foarte bune ediții îngrijite și adnotate (inclusiv un studiu introductiv) de Eva și Iacob Mirza a cărții din 1838 a cărturarului ardelean Vasile Popp, "Disertație despre tipografiile românești în Transilvania și în învecinatele țări de la începutul lor pînă la vremurile noastre".

PĂCATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

Diminutive ironice

ÎN VARIANTELE culte ale limbii române actuale, derivatele cu sufixe diminutive nu au o frecvență prea mare; chiar și inovațiile efemere sînt destul de puține, iar creațiile noi care să se impună mi se par practic inexistente. Limbajul publicistic - foarte deschis, după 1989, oralității colocviale - acceptă într-o măsură mai mare doar diminutivul în care domină valoarea ironică (sensul obiectiv "de lucru mic" fiind estompat, sau, de la început, absent). Tendința către dezvoltarea unor utilizări ironice a diminutivelor e normală și nu caracterizează, desigur, doar limba română. Valoarea ironică ține, în orice caz, de condițiile de folosire a limbii și nu este stabilă, nu poate fi definitiv asociată nici unui sufix anume - și nici chiar unui cuvînt anume. Ambiguitatea fundamentală a mecanismului ironic și varietatea de nuanțe afective ale ironiei (de la cea binevoitoare, îngăduitoare - pînă la sarcasm) fac ca valorile contextuale ale diminutivelor să fie greu de descris. Există totuși unele mărci, unele indicii ale utilizării ironice, cum ar fi contrastul semantic între valoarea sufixului și sensul cuvîntului de bază - ori contrastul stilistic între neologismul recent, cult - și sufixul cu caracter popular.

O strategie ironică destul de bine individualizată constă în aplicarea sufixului diminutiv al unui termen pentru care nici interpretarea obiectivă ("mai mic"), nici cea afectivă ("drag, simpatic" etc) nu sînt normale: e cazul numelor de profesii, funcții, roluri sociale, instituții - *directorăș, profesorăș, actorăș* etc. Lui Sextil Pușcariu asemenea diminutive îi păreau (în 1929) imitate după alte limbi române și nespecifice românei; în 1944 (în *Stilistica limbii române*), Iorgu Iordan le înregistra ca normale și le explica din punct de vedere psihologic.

Mai numeroase sînt situațiile în care distanța ironică apare prin citare, prin preluarea unei valori afective atribuite de altcineva: ținta ironiei nu mai este obiectul sau insul desemnat de cuvînt, ci vorbitorul real sau potențial. Cel mai frecvent

exemplu din această categorie îmi pare a fi astăzi *țărișoară*, o evocare ironică a discursului naționalist și populist întărită și prin trimitere la Caragiale - "să dea zăcămintele *țărișoarei* noastre pe mîna unor străini" ("Academia Cațavencu" = AC, 2, 1996, 6; sublinierile din citate îmi aparțin); "un amestec grosolan în treburile interne ale *țărișoarei*..." ("Expres Magazin" 11, 1993, 4); "a pus ochii pe *țărișoara* noastră francofonă" (AC 19, 1993, 6); "smiorcăielile... pe umărul *țărișoarei* noastre dragi" ("Evenimentul zilei" 135, 1992, 1). În 1990 apărea des cu valoare ironic-politică și termenul *frontuleț*. Dacă pentru *țărișoară* e greu de imaginat o folosire afectivă serioasă, cuvîntul *românaș* păstrează o ambiguitate aparte: încă pendulînd, îmi pare, între ironie și înduioșare sinceră: "salariul mediu al unui *românaș*" ("România liberă", 1013, 1993, 1); "*românașii noștri*" ("Românul liber", 12, 1993/1, 1994, 2).

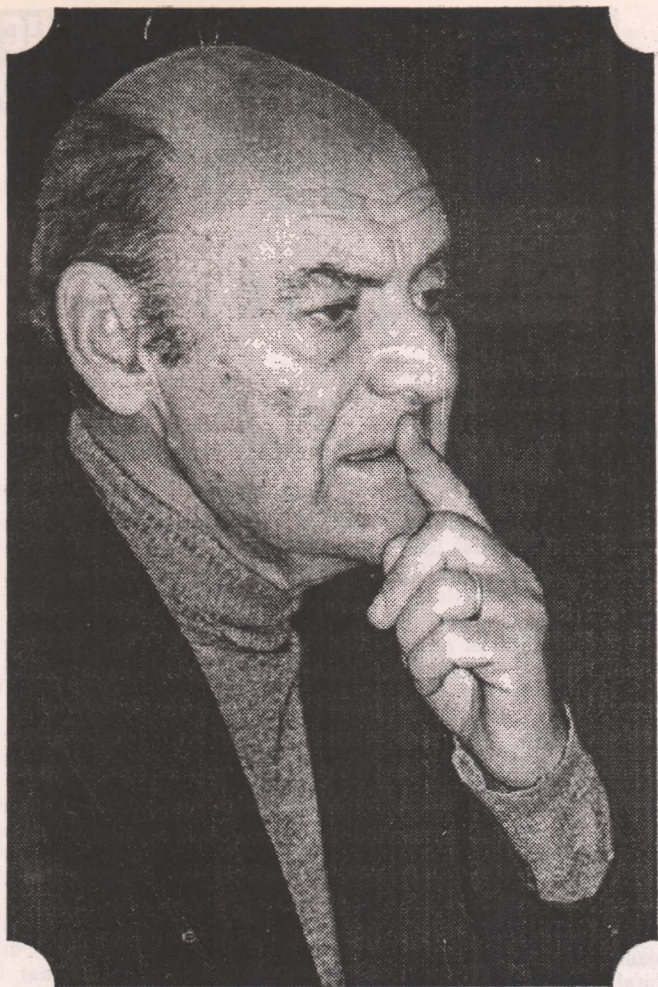
În presa actuală, zona lexicală cea mai productivă în diminutive ironice este cea a avantajelor materiale; diminutivele "citează" o dublă atitudine - de afecțiune și bagatelizare - atribuită beneficiarilor: *vilișoară, viluță, palățel* (cu extindere asupra componentelor: *gărăjel, cimentuleț, cărămijoară, betonuleț*) - *slujbulițe, bănișori, leuți, dolărei, măsăgiuc* etc. În *Stilistica* sa, I. Iordan înregistrează, din aceeași sferă semantică, cuvinte ca: *lefșoară, subvențioară*.

Unele inovații șocante - formații cam artificiale - mai frecvente în jurnalismul de imediat după 1989, și-au restrîns de atunci locul de apariție la publicațiile umoristice sau la articolele specializate, în care atitudinea subiectivă e manifestată; cuvinte ca *revoluțișcă, revolușcă* ("Flacăra", 39, 1990, 3); *reportajel* ("Ceaulescul" 9, 1991, 2); *spectacolaș* (AC 19, 1993, 6) etc. - rămîn ornamente stilistice, mai mult sau mai puțin ingenioase, care nu schimbă fundamental poziția diminutivului în limba română contemporană.

APĂRUTE în anii postdecembriști, memoriile lui Constantin Argetoianu au relevat, brusc și convingător, un remarcabil prozator. Un prozator nu în arta ficțiunii artistice ci în cea a memorialisticii. Fără îndoială că memoriile lui Argetoianu vor rămîne una dintre paginile cele mai prețuite în memorialistica artistă din țara noastră. Omul are indiscutabil har în arta evocării, are gura rea, gilcevitoare și spune totul, cu artă, despre oameni și evenimente, ansamblul epocii și detaliile sale căpătînd substanță halucinantă și relief ascuțit. Artă portretului care verifică, mai totdeauna, înzestrarea artistului, e excelent reprezentată, în pagini memorabile, în aceste memorii. Iată fragmente din portretul generalului Averescu, învingătorul de la Mărăști și ajuns, în 1918, șef de partid: "Spirit apolitic în toată puterea cuvîntului, Averescu punea picioarele în toate străchinile pe care le înfîlnea în cale; dar șiret din naștere și fără nici un fel de scrupule, îi plăcea să se învîrtească tocmai în acele probleme politice meschine care interesau și pe ademenitorul meu Grigoraș și care se puteau rezuma în două cuvinte: asaltul puterii... Ei voiau puterea pentru putere, cu orice preț și oricum, și la aceasta se mărginea ambiția lor. Pentru ei, restul era garnitură și literatură". Veșnic gata să treacă de la o hotărîre la cea opusă "după cum le putea încadra în jocul intereselor sale personale, sfios și tăios totodată, șiret și naiv, veșnic în defensivă Averescu nu se «klivra» niciodată, nici o clipă nimănui, și inspira neîncredere celor ce se uitau în ochii lui, cu aceeași precizie cu care inspira încredere celor ce nu dedese vreodată ochii cu dînsul". Iată portretul lui Ion Incuțel așa cum i s-a relevat la începutul anului 1918: "Incuțel mi s-a arătat ce era, de la prima înfîlnire, o rîmă, în neantul căreia un făcător de minuni umflase un stomac și proiectase o pereche de urechi și un nas formidabil, un nas menit să măsoare la distanță și să descurse în tufișul vieții poteca cea bună. Se pretindea docent la Universitatea din Petrograd și purta, ca și primul său ministru Daniel, o uniformă uzată de prapurcic; sub bluza căcănie și strînsă la gît nădușeala le ținea loc de rufe și nădragii negri și soioși, dar de tăietură englezească, își ascundeau capetele de rușine în carimbii unor cizme de lux, probabil șterpelite în numele sfințelor principii ale Revoluției". Sau, în sfîrșit, portretul generalului Hârjeu, ministrul de Război în guvernul Marghiloman: "Generalul Hârjeu, un bleg, o stafie în doliu, înfășurat din creștet la călcîie în negru. Chiar cînd vorbea, Hârjeu nu mișca din nimic, nici din gură, nici din ochi, nici din mîini - și nimeni nu-și putea da seama dacă impresiunea lui imobilitate era datorită cufundării într-o mare durere (își pierduse soția) sau unui început bine caracterizat de scleroză generalizată". Și n-am citat decît din al cincilea volum al acestor memorii, celelalte oferind, și ele, pilde și mai elocvente.

Așadar, acum a apărut al cincilea volum al acestor memorii (primele patru au apărut la Editura Humanitas și două dintre cele dintîi, în paralel, și la Editura Albatros) la Editura Machiavelli, proprietatea d-lui Stelian Neagoe, care s-a

INVENTA

putea exprima altfel. Merg până acolo încât îndrăznesc să afirm că o povestire scurtă, trăită intens de autorul ei, ar fi suplinat minunat toată această arhivă invalidă de sentiment.

Dar poate că ne aflăm în această situație din motive de comoditate: celui cărui îi oferi o povestire îi e mai ușor să-și arunce ochii pe dreptunghiul pozei de alături, decât să silabisească rândurile abil orânduite pe pagină.

Scot fotografiile de familie, le studiez, pentru a găsi un motiv de-a mă apuca de lucru; uneori motivul mi-l avansează legănarea salciei de la marginea terasei, cu care mă simt rudă. Realitatea întâmplărilor petrecute se află în mine; sau nu se află nicăieri, așa cum caută să mă convingă fotografia cu paisprezece persoane imaginare, aici de față.

Cu toate acestea, domnule Vameș, ajutați-mă să trec cu bine pachetele cu fotografii: mărimea lor convenabilă, suplețea, le face foarte utile activității mele *acolo* - sunt ideale ca semne de carte.

PRIMUL SEMINAR DE MARXISM. Pe ușă, modestă, subțirică, purtând ochelari cu multe dioptrii, a intrat o doamnă puțin mai în vârstă decât noi, vioaie, controlându-și mersul spre catedră și zâmbetul de salut colegial, s-a prezentat asistenta grupei noastre, Adina Predescu, și-a așezat cu grijă pe tăblia primei bănci libere haina de stofă fină, s-a instalat la catedră și: "Dorința mea e să ne cunoaștem îndeaproape, ca să lucrăm cât mai eficient împreună."

A strigat catalogul, a cercetat fugar dar pătrunzător pe fiecare, unuia i-a pus întrebarea de la ce liceu vine, altuia i-a mărturisit că i-a plăcut mult Galațiul, unde nituitorii au bătut cu o mie de nituri mai multe decât cei din Turnu Severin ("am și scris un reportaj despre întrecerea celor două orașe", a zis); când mi-a venit rândul, mi-a trimis prin dioptrii o sclipire pe care aș putea-o numi dulce.

Ridicându-se în picioare, așa avea să rămână toată ora, și-a început lecția, rezumată în jurnalul meu din 1950: Tocmai m-am înapoiat aseară de la Budapesta, a spus asistenta, unde, după cum ați citit în ziare, s-au desfășurat, între 14 și 20 ale lunii, lucrările marelui for mondial al femeilor, manifestare ce se constituie într-o forță a voinței de pace, progres și solidaritate... Nici nu

vă puteți imagina ce însemnează... Sub soarele strălucitor al socialismului... Călăuzite de luminoasa învățătură a... Erau acolo femei care suferiseră foamea, împilarea, frigul, asuprirea colonială, tinere orfane, văduve, soții de două ori exploatați și umiliți - de patronii nemiloși și de bărbații lor -, hotărâte să nu mai îndure, luptătoare neînficcate în Indochina, Spania, în detașamentele de partizani, surori de front, fiice de combatanți secerați de mitraliere, mame eroine, toate unite în bătălia... Solidare...

Orașul de pe Dunăre părea o cetate invincibilă, străbătută - pe un mal ca și pe celălalt al fluviului - de coloanele de femei... O demonstrație impetuoasă... Impresii pe care nu le uiți toată viața... La congres au vorbit... Era și Passionaria... În piața Parlamentului au cântat, au încins hora, delegația noastră le-a învățat pe tinerele din Siam "Perinița", am dansat personal samba și mazurca, femeile de culoare au dansat perechi-perechi pe insula Margareta, au învățat repede pașii, s-au îmbrățișat, s-au privit în ochi, s-au înțeles în limba universală a dragostei, au mâncat împreună, s-au culcat împreună... Au strigat împreună "Moarte imperialiștilor! Trăiască pacea!" A fost o bucurie cum n-am mai văzut... M-am întors aseară, încă mai aud chemările lor la viață, a continuat asistenta, iată că îmi tremură vocea când îmi amintesc clipele, orele, zilele... O săptămână, mai mult de jumătate din populația globului, căci numai marea Chină și-a trimis reprezentante din...

Nu mințea: într-adevăr, la evocarea manifestărilor de la Budapesta, vocea vorbitoarei tremura, bărbia tremura și ea, și, într-un răstimp, am văzut cum înflăcărarea îi transformă întregul, puținul corp într-o torță ce arde cu troznete, trecerile de la avânt la oboseală și înapoi îi iscă în colțurile ochilor, sub lentile, lacrimi rotunde, care de la o vreme i se preling pe obraz.

Mi s-a făcut milă de ea. Prea suferea, prea se deschisese nouă ca să-și arate (într-o nenorocită, întunecoasă sală de seminar!) inima, ultimele pâlpâiri ale energiilor ostenite.

M-am ridicat, m-am dus la catedră, am cuprins-o pe după umeri, i-am șters cu batista mea lacrimile ce nu mai conțineau:

- Hai, potolește-ți plânsul, draga mea, i-am spus cu vocea părintească a lui Javor Pál. Fii cuminte, se mai întâmplă... E păcat de ochisorii ăștia frumoși!... Nu e nici prima nici ultima... Ai să trăiești, vei mai întâlni asemenea scene, ce rost are ăst consum de lacrimi și energie, scumpiță? Zău că nu merită...

Încă două-trei seminarii, și limba de lemn mi-a devenit familiară. Față de

italiană, simplă ca tabinetul. Ce m-a făcut dacă n-o învățam atunci? Cum fi putut reda o scenă atât de impresionantă, cu mare răsunet mondial, de neînvățând-o, m-aș fi cantonat în limbile europene cunoscute, mereu moarte în leagănul istoriei pentru deauna apuse?

ZIBALDONE ("Caietoiul" Leopardi, 2 vol. 3302 pagini, *Monadori*, Milano, 1937), ediție de-o frumusețe ametoitoare, trasă pe foiță de Biele și legată în piele fină, de-un verde închis.

Cine și când a hotărât să-mi așeze palmele deschise asemenea neprețuit? Declar cu mâna pe inimă: nu-l meritam și cu atât mai puțin merit acum, când, după patruzeci cinci de ani de întârzieri pe paginile de aventuri intelectuale dintre cele alese și de voluptăți de nepovestit, sentimentul, deschizând cele două volume, că nu le-am citit niciodată, dacă am zăbovit pe unele însemnări am lăsat deoparte și pentru mai târziu alte multe, tocmai pe acelea de care aveam mai mare trebuință.

O dată, Radu se afla la mine, avansat o idee ce nu se conturase limpede și, când eram mai deznădăjduit, că îmi scăpau cuvintele cu care să luminez și să susțin argumentul, mi-amintit că ideea fusese mai înaintea întrebare și că răspunsul îl găsisem în *Zibaldone*. Am scos la vedere comoara, am căutat paragraful, l-am găsit. Am vrut să continui, după ce i-am oferit prietenului citatul, dar Radu mă mai asculta: luase în mână volumul pereche, îi dădea, pierdut, pagină după pagină, îl cântărea în palme - ca făceam și eu de fiecare dată când îmbrățișa amoros cu privirea - așa cum l-am îmbrățișat și eu de atâtea ori. Mă simțeam *palid*, se clătina pe picioare, a trebuit să ne îndepărtăm de raftul italienilor, să așezăm, fiecare cu câte un volum în față, să ascultăm numai foșnetul auzit al paginilor întoarse.

Darnic de obicei, am strâns din cap ca o fiară la gândul că el, Radu, s-a convenit să aibă cartea, - și să i-o dădă iesc pe loc. I-am propus să i-o împrumut, însă cu jumătate de gură. Când cedez gândului dintâi (acum îmi pare rău pentru egoismul de-atunci), mă grăbesc să-i povestesc cum mi-am preluat volumele.

N-ai să mă crezi, i-am început prietenului: aceste volume, împreună cu cele ale Pascoli mäsiv, i-au aparținut lui Mussolini. Se pare că Pamfil Șeicaru aflat în vizită la Duce, a fost atât de impresionat de biblioteca din cancelaria aceluia, că nu mai conținea cu excepția matii de admirație. Întrevedere prelungă cu mult peste ora limitată de marele conducător trebuia să

POZE, numite profesional fotografii. Trei sertare și nenumărate plicuri, toate pline cu figuri cunoscute, presate parcă spre a ilustra un ierbar. Într-una, paisprezece persoane. Le numesc pe rând, nu mai e în viață decât copilul zgâit din primul plan: fratele meu Tityre. Probabil că eu țineam, când s-a luat poza, căldărușa din care săreau la momentul potrivit fulgerele magnetizului. Șterg cu palma dreptunghiul cu luciul pătat, aștept să mai apară de sub gelatină un oarecare, măcar o mână întinsă, umărul unei haine, renunț: în spațiul din jur, gol adânc. Lumea aceluia timp, cea care îmi mobilează vasta încăpăre a amintirilor și-mi tulbură somnul cu mulțime de detalii, nu a existat nicicând: ar fi rămas pe peliculă umbra lui Iorga, o reproducere polichromă după Luchian, smulsă din *Almanahul Universul*, efigia Ducei, cu maxilarele încleștate de parcă ar fi vrut să sfarme între dinți sămburi de măsline, zâmbetul angelic al lui Sile Constantinescu, bravul băiat care și-a ucis părinții, prima pagină a ziarului *Curentul*, populată de mâna lui A. Dragoș cu echipa guvernului strânsă într-un melé rugbyst în vestibulul Parlamentului, figura de sfântă analfabetă a servitoarei Vasilica, ruinele unei biblioteci spaniole lovite de aviația aliată lui Franco.

Dacă aș fi apărut pe îngustul ecran al pozei, realitatea acelei vremi ar fi fost indiscutabilă. Așa, rămâne viu numai sentimentul că din filmul derulat înaintea ochilor n-au fost decupate decât personajele episodice, și aceea suspect de neadevărare, poate confecționate din carton pentru a-i face impresie fotografului. Documentul - aici poza - nu folosește la nimic, zâmbesc când mă gândesc cât de iluzorie e truda unora de-a descoperi și pune în mișcare imagini disperate în scopul reconstituirii unei realități care n-a existat. Fotografiiile sunt conecreții ale unei povestiri ce nu se

R DE CAPACE

ânzul, după care să zboare cu avionul în Abisinia, Șeicaru uitase de sine - ca acum - și, cu mâinile la spate, se ducea și se întorcea de-a lungul rafturilor încărcate cu comori. Îl fascinau mai cu seamă tratatele despre istoria Transilvaniei, căuta argumente solide care să-l combată pe ginerele lui Mussolini, contele Ciano, sprijinitor al agurilor, înarmat până-n dinți, așa cum a și rămas până la moarte. Mussolini a văzut încotro bate privirea spetelui său și, pentru a scurta audiența și a nu adânci relațiile proaste cu Ciano prin înstrăinarea vreunei lucrări, smuls din rafturi trei din cele mai ușute volume și i le-a dăruit...

Ascultându-mă, Radu râdea cu crimi - șiretlicul meu prinsese, mâneam cu *Zibaldone* - și semnele seriozității i se stingeau încet de pe chip, convins că inventez, așa cum prea bine știa că am obiceiul. Acum cărțile mai interesau, cât unde vreau să ating istorioara.

Abia intrasem la *Scânțeia*, am conștientizat eu, redacția se afla în blocul cu acele etaje în care fuseseră birourile și, pe subsol, tipografia ziarului lui Pamfil Șeicaru, *Curentul*. Clădirea îți e cunoscută, răuvoitorii spuneau cum a conștientizat-o ("Șantajul și etajul", probabil a durat câțiva ani ridicarea ei), realitatea e că "Palatul" de pe Domnița Anastasia era mai potrivit pentru depozitarea cartofilor decât pentru o redacție. În afara unei largi săli "de murmură", la parter, în care se pătrundea urcând o scară ce mi se părea monumentală ("bună pentru fotografii de grup", vorba lui Mantu), cele cinci etaje n-aveau decât două odăi mai căpătoare, restul culoare întorcându-se, cămăruțe întunecoase, boxe, vestibuli, chicinete, o baie și vreo trei mese, scară îngustă spiralată în jurul unei liftului.

Spre marele meu noroc, un labirint înșus în corset - dacă pot folosi asemenea comparație -, ridicat de strânsoare până la streășina Poliției vecine, în interiorul căruia numai buzunare și nișe: în mijlocul lor, pe teancuri de ziare și pe pereți pozite de steaguri și preșuri, mă răgeam din când în când ca să trag din pui de somn - se lucra de la 9 până la miezul nopții. Mare noroc pentru că, într-o după-masă toridă, după ce găsisem toate ungherele ocupate (mai dormeau alții), am coborât la subsol. Surpriză: căpătarea, era o hală plină ochi cu cărți, evărată "cărțaraie de cărți" (Nana măcă), maldăre imense urcând până-n tavan, într-o neorânduială ce, elegând iute oferta, m-a entuziasmat. Am trăit un astfel de entuziasm, la sfârșit, la împachetarea bibliotecii "de lucru" a liceului. Aș fi trecut la fapte dacă m-am atins niciodată de o peniță

din bunul altuia, însă de-o carte...), dacă n-auzeam foșnete de sub o grămadă uriașă: vocea ivită din străfunduri era a lui Madi, colegul meu de secție. Sorin Toma îi dăduse sarcina să trieze "maculatura", să descurce locul. Timp de o jumătate de oră, am fost nebun. Ca și în prima ieșire după ninsoare, în copilărie, m-am aruncat cantr-o apă în valurile colțoase ale depozitului, am îmbrățișat, răvășit, mângâiat și din nou răscolit bazarul, până ce Madi, neobișnuit cu asemenea scene, m-a somat să ies: oricând putea intra Peret, administratorul, cine știe ce s-ar mai fi întâmplat. Deja înșfăcasem cele trei volume, nu mă mai puteam despărți de ele. "Mă, i-am spus lui Madi, eu mor cu astea în brațe. Ce să-ți dau ca să mi le cedezi?" "Prietenia ta, mi-a răspuns. Și, dacă nu ți se pare prea mult, o bere la *Gambrinus*. Tot merg ele la topit, la Bușteni..."

I-am pus în palmă un pol (salariul meu era de 400 de lei), l-am asigurat de prietenia mea veșnică, îi păstrez și azi cea mai caldă prietenie recunoscătoare, acum când știu că e paralizat, emoțiile și osteneala ofiterului de Miliție care a devenit mai târziu l-au dat gata.

I-am împărtășit aventura mea și lui Radu Penciușescu, și el coleg de secție, singurul din redacție în care aveam deplină încredere.

Nu știu dacă s-a abătut și el pe la depozit, dacă a avut și el norocul să se înfrupte din bunurile de care, cu totul întâmplător, avusesem parte...

S-ar putea ca hârtia pe care scriu acum să fi fost fabricată din "maculatura" înghesuită în saci de mâinile lui Madi, atunci.

NAȚIUNILE, culegere de lucrări bune ale compozitorului francez François Couperin, supranumit și *Le Grand* (1668-1733), clavecinist hotărât să răscolească prundișul claviaturii, să-i disloce gamele, să smulgă clapele până ce cutia cântătoare rămâne goală, urmând s-o facă și pe ea țândări, așa cum procedează, în văzul auditoriului, mulți din interpreții lucrărilor contemporane.

Spre deosebire de alte titluri, mărturisesc că în sufletul meu nu reapare, deși mă străduiesc, nici o mișcare sau melodie din culegerea numită, dar că impresia întregului stă frumos în picioare, ca o statuie căreia, din pricina obligatorie distanțări (fotografii și criticii cunosc distanța favorabilă prizei) nu-i mai vezi trăsăturile, liniile ce o compun, ca o haină splendidă lipsită de o mânecă, un buzunar, de o bună parte din căptușală, agățată pe un umăr de garderobă sau care îmbracă un manechin, într-un muzeu.

Titlurile lucrărilor sunt vinovate de iubirea pe care o port compozitorului.

Alături de *Națiunile*, în catalogul creațiilor se mai află patru părți intitulate *Ordinele* (îmi place să cred că a avut în vedere ordinele cavaleerești sau monahale), *Sărbătorile marii și vechii Mxxnstrxndxxs* - piesă trecută și comentată de mine în "Jumătate plus unu" - care izbutește să trimită muzica direct în balamuc și o mulțime de alte lucrări cărora le ignor numele chiar dacă le mai aud de departe acordurile.

Un Couperin trăind în vremea noastră s-ar fi îmbogățit numai din vânzarea titlurilor - sunt atâtea societăți lipsite de imaginație, ofertante de mărfuri alese, obligate să nu-și poată scoate pe piață produsele pentru că nu le-au găsit numele potrivit.

Anticipez cu deliciu o nouă audiere, mai atentă, a capodoperei *Națiunile*, bucurându-se, și ea, de clauza celei mai favorizate:

Paraguay bate Thailanda, Mongolia întrece Spania, Germania rămâne pe loc, Grecia elimină Australia, Franța retrogradează, Româniile (căci, vorba cântecului, sunt mai multe Români) înfrâng Olanda, Cecenia obține egalitate la (!) Marea Britanie, Norvegia surclasează Insulele Capului Verde, Italia se califică înaintea Australiei, toate depășesc Angola dar mai au de înfruntat cerbicia roz-albaștrilor din Nicaragua, steagurile urcă și coboară pe portativul catargurilor, absentează Iugoslavia, din pricina embargoului și a situației neclare a hotarelor, nu se cunoaște unde se rărește și intră în ceață o națiune, unde se plasează în federație națiunea ce prinde chiag alături.

Națiunile au calitatea de a se sparge din când în când, ca Spania deceniului treizeci; dacă nu se sparg, se ciobesc. Atunci, "băieții noștri" se mobilizează, sunt hotărâți să-și adjudece victoria, să adopte un stil elegant, să gândească în profunzime, să ofere un spectacol elevat, să rușineze cocoșul galic, panterele negre, crocodilul alb-albaștrilor, orgoliul insularilor, maramița sârbă, triumghiul Bermudelor, insolenta tricolorilor (alții decât ai noștri, jumătate din națiunile lumii afișând trei culori îmbrățișate, de unde concluzia că una a doua din populația globului poate împrumuta fără sfială versurile naționale "Trei culori cunosc pe lume", lăsându-i curcubeului să se arcuiască deasupra națiunilor tinere, în impetuoasă luptă de structurare și aflare a identității.

Până la a-i vedea pe "băieții noștri" la lucru, notele așezate frumos pe portativ, n-am reușit să leg vreo conversație cu vreuna din națiuni. Strigam zadarnic "Hai Japonia!", cucoana cu coc nu se arăta de niciunde, admiram un automobil nemțesc, Nemția întârzia să-mi iasă înaintea, discutam cu Ion, Vasile, Grigore, ne înțelegeam sau nu, însă nu vedeam

ieșindu-le de sub căciulă fir de păr autentic românesc, în ochi un singur sclipăt din albastrul de Voroneț sau măcar un ciot din verdele adânc al codrului frate cu românul.

În închipuirea mea, națiunile se aseamănă cu vechile băi din doage de lemn (la Vulcana-Băi se mai găsesc câteva exemplare), în care stau afundați claie peste grămadă, bărbați și femei de diferite vârste, unii burtoși, alții miopi, unii pe jumătate paralizați, alții cu ceas antiacvatic la mână, parte tăcuți și îngândurați, parte militari sau onaniști, și o mulțime de femei strigând, în atmosfera saturată de aburi de iod, că sunt singure și bogate. Bănuiam că scaldă clătește caractere individuale, apa gălbuie mă împiedica să le disting trăsăturile, aveam impresia că s-au scufundat în apă odată cu bolovanii încinși și că fierberea i-a făcut gelatină, bucurându-i cu o solidaritate trupestă salutară.

Într-o zi, am văzut scâldându-se în ceturile bulevardelor sute de susținători patrioți, în frunte cu un talentat bariton care știa să dea totul din el, din bucuriile și suferințele strămoșilor lui, mai ales un cântec definitiv pentru națiunea lui: "Noi suntem mexicani, noi suntem mexicani!" L-am studiat îndelung și am fost mirat să-l văd răcnind, acompaniindu-se la chitară ca un italian sau finlandez. Mă aflu în Mexic, bulevardele erau înțesate de gură-cască leșinați de admirație. L-am tras de mânecă pe unul mai stingher, l-am întrebat dacă nu cumva e ungur sau libanez, mi-a răspuns că toți sunt mexicani, că simt la fel, că stau gata (deși pe bordură) să-și dea viața pentru tricolor.

L-am întrebat cum se numește, mi-a răspuns că, desigur, Burebista, ca și pe tatăl său, ca pe întemeietorul națiunii lui - în spaniolă sună altfel - Juarez sau Diaz sau Morelos - tot aia, adică Tănase, în esență Burebista.

- Și manifestezi pentru a intra în Europa? am zis eu din rigolă, furat de plasticitatea numelui ancorat în inima mea.

- Nu, m-a pus la punct, cu vădit dispreț, mexicanul. În Europa doresc să intre asiaticii, noi vrem să intrăm în Australia.

- Se opun localnicii, care se bat pentru tricolorul lor și cântă de se-aude până aici că ei sunt australieni.

- N-au decât să se mute în altă parte. noi suntem mexicani.

Melodia l-a ajuns din urmă, necunoscutul a intrat în rândurile manifestanților, nu l-am mai putut distinge, în baia cu aburi a bulevardului, de ceilalți. Individul se făcuse națiune.

(Din volumul *Paltonul de vară* în pregătire la Editura Universal-Dalsi)

Horia Stamatu - Scrisori din exil

7-VIII-'74

Dragă domnule Tăpeneag,

ÎȚI MULȚUMESC cu oarecare întârziere pentru frumoasa carte, pentru că ne mutăm, la același etaj în apartamentul de alături. Încă nu pot judeca valoarea cărții în partea textului, dar documentele grafice sunt splendide. I-am trimis Sandei ceva de tradus. Prin oferta ei cred că ai fost degajat de o grijă și după câte am văzut ai destule. Cît privește limba franceză nici o grijă, a făcut liceul în Franța și are gust.

Alta însă este chestiunea "limbii franceze" ca atare. E singura limbă care în cea mai serioasă tragedie, nouă ne apare comică. Știm cu toții că Racine a fost un mare "poet al limbii" și e considerat cel mai mare poet "al limbii franceze". Uite cum începe "La Thébaidé" printr-o "expunere" făcută de Jocasta, nefericita mamă și ulterior nevastă a lui Oedip:

"Ils sont sortis, Olympe? Ah, mortelles douleurs!

"Qu'un moment de refus me va coûter des pleurs!

"Mes yeux depuis six mois étaient ouverts aux larmes,

"Et le sommeil les ferme en de telles alarmes?

"Puisse plutôt la mort les fermer pour jamais,

"Et m'empêcher de voir le plus noir des forfaits!

"Mais en sont-ils aux mains?"

"Tragicul" se arată cu "ah", cu două semne de exclamație, cu "larmes-alar-mes" și la urmă speranța că poate nu se lasă cu "mardeală": "Mais en sont-ils aux mains?"

E adevărat însă între aceste penibile paranteze "tragice" stă închisă o admirabilă strofă romantică:

Puisse plutôt la mort
Les fermer pour jamais
Et m'empêcher de voir
Le plus noir des forfaits.

Cu mare greutate își știe de acolo marele poet al limbii, pe care limba franceză îl ține prizonieră (sic) în cele mai tiranice locuri comune și convenții existente în vreo limbă și pe care sistematic le-a văzut Eugen Ionescu. Mă întreb însă ce-ar face chiar el la o traducere de poezie? Riscurile sunt mari și de aceea ar fi bun ajutorul unui poet ca Deguy care se luptă să iasă din tirania locurilor comune ale celei mai tiranice limbi din lume. Odată cu aceste rînduri expediez și niște "romane" pentru doamna Tăpeneag (frânzești nu nemțești). Dacă oamenii de cultură nu s'ar ajuta între ei, atunci cine s'o facă?

Într-o bună zi, la București, mi-am zis și eu, după Mallarmé: "La prose est triste, hélas! et j'ai lu tous les romans". Efectiv citisem cam toate "romanele lumii", cît le găsiseram traduse în franzește, dar n'am lăsat între cărțile mele decît vreo cîteva, în care erau "Pan" de Knut Hamsun, "Le Grand Meaulne" de Alain Fournier și "Niels Lyhne" de Jacobsen. Citisem chiar și "Ulysse" al lui Joyce, recent apărut în franzește și împrumutat de la Noica. Și mi-am redus lectura "prozei" la "Série noire" pe care începea s'o scoată Gallimard. Probabil aveam dreptate. Am ajuns la schimb de "cultură" cu Ion Barbu, care

de acord cu mine, și anume că "romanul e o treabă dubioasă" și "romanul românesc nu există", pentru că "Românul e născut poet". Barbu ținea însă la "Craii de Curtea veche", eu nici atît. Mă hotărîsem să rămîn la scrisul "quintesențial", după ce chiar eu scrisesem un mic roman pe care mi l-a luat Rosetti pentru "Fundatii" și mi-a dat diverse aconturi pentru că eu o tot amînam să fac o "post-față" în care să mă scuz de tinerețe. Barbu nu mai vroia decît matematică și mistică. Începea să se apropie de culme dictatura lui Carol II. "Strîns înșurubat în jurul tronului" îi spunea odată Barbu lui Vianu, chiar la "Fundatii" ca să-și bată joc de el. Era și Călinescu. Făcea doar așa: hă, hă!

Mai spune-mi cum înaintezi cu filmul și cu publicația.

Omagii doamnei.

Cu prietenie, Horia Stamatu

P. S. Alăturat două timbre de la Paris.

12-IX-'74

Dragă domnule Tăpeneag,

N-AM putut să-ți răspund la timp pentru că ne-am mutat calabalicul în apartamentul de alături, adică la același etaj. Încă n'am ajuns la ordine, dar sper.

Între timp văd că apare, peste vreo săptămînă, este pe piață în limba germană și probabil că o va lua și Gallimard, revista rușilor, Maximov, Soljenitin, Sacharov, intitulată "Continent", ceea ce probabil vrea să spună "Europa", vorba lui de Gaulle, de la "socialiștii" din Portugalia pînă la cei din Ural.

Această publicație a fost anunțată nu de mult și uite că e fapt împlinit.

Ce mai este cu inițiativa dumitale? În orice caz Eugen a dat o contribuție, o scrisoare deschisă lui Vladimir Maximov, foarte bună. E singurul român din primul număr, dar în același timp francez. Mă întreb dacă Maestrul Eliade a fost invitat sau nu.

Cum stai în această chestie? Ai fost prevenit în vreun fel? S'a auzit de inițiativa dumitale și-au preluat-o alții, cu nume mai zgomotoase, ca Soljenitin et co.? În orice caz, literară-literară, dar treaba este politică. Versiunea germană s'a tipărit la o mare editură din Berlinul Occidental. Colaborarea lui Eugen este lăudabilă, înțîi pentru că e vorba de un om inteligent, dar dacă e vorba să scrie și curi pa-tenți din "intelligentzia" stîngistă e o jale. Și probabil se va încerca pe această cale o anulare "prietenescă" a inițiativei, în primul rînd cu cei mai dubioși: "premiul Nobel", chipurile "prieteni" ai lui Soljenitin et co. Mai ales că publicația anunță clar: "nu vrea să fie o foaie de luptă anti-sovietică", ceea ce pe scurt, deloc "anti-comunistă", "anti-imperialistă" și anti ceea ce mai implică Sovietele. Este exact în sensul sinistrilor scriitori stîngiști care vor să convertească, zic ei, Sovietele la... democrație, în "Europa socialistă" de la Atlantic la Urali. În scrisoarea lui foarte tare, Eugen scrie contra acestora, dar de la numărul 2 al caietului (trimestrial) aceștia vor începe să pună mîna pe revistă, și dispun de adevărate legiuni.

În orice caz, spune-mi cum mai rămîne cu inițiativa dumitale.

Cu toată prietenia, Horia Stamatu

24-IX-'74

Dragă domnule Tăpeneag,

Bon voyage au Canada, aux U.S.A., et caetera!

După cîte înțeleg ț-e teamă de moartea literaturii. De ce moare literatura? Superficial răspuns ar fi așa: în Occident din cauza libertății, în Imperiul Sovietic din cauza cenzurii. Mai serios e altfel: din cauza scriitorilor. Dumnezeu nu a fost și El înmormîntat de Biserici? Catolicii s'au ținut mai mult de politică, protestanții de moralism, iar ortodocșii nici măcar de una sau alta și s'au culcat pe-o ureche.

Cu "literatura" e azi cam la fel. Europeanii occidentali îngroapă literatura cu "politică" și "moralism", ca buni foști catolici și protestanți, iar cei din Europa orientală, de fapt Europa Centrală + Europa de Sud-Est și Europa de Est, cu cele mai mari "ortodoxii". România și Rusia nu fac nici una nici alta, ci fac un fel de "rahat cu perje", ca Eugen Barbu și Marin Preda plus restul cu cel mult o duzină de excepții sau ca "liricul" Virgil Teodorescu, în ultimul număr din "Contemporanul".

"În țara unde luptă oștirea muncitoare Stăpîna pe unelte, e'ntotdeauna soare".

Toate "uneltele" sunt ale statului, statul e al partidului, partidul e al comitetului central, acesta al unui subcomitet care nu știu cum se cheamă și el, pînă la urmă o singură chestie, Ceaușescu. E singurul cu "uneltele lui", între care intră și două Boenguri de nu știu cîte milioane dolari bucată.

În actuala Romînie, cam 980 din cei 1000 de tovarăși cîți are "Uniunea Scriitorilor" omoară literatura scriind desmălat, îngălat, puturos, cît mai "la kilometru" ca să încaseze parale.

În Europa occidentală scriitorii sunt dominați de frica față de ce "va veni" și tot cam 98% se aranjează cu "viitorul". Și așa, cu mijloace și temeuri diferite, se ajunge la același rezultat, "gîtuirea literaturii". Mă bucur că inițiativa dumitale nu intră în raza "Rușilor mari" care totuși, fără nici un mare amor, recunosc că aduc ceva ce trebuie să le recunoaștem: nu e vorba doar de moartea literaturii ci chiar de mai mult, care dacă, "acest mai mult", moare, nu mai "naște" nicio literatură. De ce să nu recunoaștem? Moartea literaturii este în R.S.R., ca și în U.R.S.S., un simptom, dar un simptom nu e o boală ci doar indică o boală. Dacă "boala" nu e pusă în discuție, pretențiile estetice rămîn exterioare.

Cred că e bun gîndul de-a sta de vorbă cu Maximov care recent a dat un inter-viue în "Die Welt", cu deosebire interesant. Bine înțeles, sper că în acest caz vei veni și pe-aici unde loc și bucătărie sunt la discreție. Nu prea înțeleg ce vrea Virgil Ierunca cu "M. R. Paraschivescu" a cărui "deziluzie" față de "leninism" putea avea loc atunci cînd știam toți care este realitatea în Rusia Sovietică, prin 1933-34. Panait Istrati, ca și Gide, a denunțat fără echivoc mizeria sovietică, Sahia a exaltat "măreția sovietică", M. R. P. și el, mort... după Lenin. Să fim serioși. Cine n'a știut înainte de 1944 ce-l așteaptă, nu a vrut să știe și a fost complice. Pe urmă e ca vorba lui Anton Pann: "dacă nemaputerința, la ce chichirez gîlceavă?".

Spune-mi ce mai e nou în Canada, et caetera.

Cu prietenie, Horia Stamatu

31-XII-'74

Dragă domnule Tăpeneag,

MULȚUMESC pentru prospectul noii publicații și în același timp îți urez "la mulți ani", în ajun de Anul Nou.

Scriu cu oarecare greutate, pentru că m'a picnit o gripă de zile mari. Adică un dar de Crăciun.

Cu "impresiile" din America ai dreptate: cum să fii sigur de "impresii" cînd abia ai dat cu nasul cîteva săptămîni într-o țară-continent?

Am studiat puțin, luptînd cu gripa, compoziția primului număr și organizarea

revistei. Pierre Daix parcă ar fi cineva de dreapta, dar nu sunt sigur, Eugen este "Academia", Denis de Rougemont este Europa, dumneata Romînia cu noua generație și Sanda probabil "Ministerul de Externe". Cînd am văzut-o ultima oară, la Cînaclul din septembrie trecut, nu știam că e Directoare, dar o anumită autoritate care se făcea sensibilă îmi dăduse de gîndit.

Cît privește cuprinsul revistei nimic de zis pînă la "Miron Radu Paraschivescu". Dumnezeu să-l ierte, dar acesta a fost un penibil chimiță, plagiator ordinar, și nici un fel de "erou" nici al "clandestinității" nici al "rezistenței la stalinism". Faptul că noua revistă apare cu acest "erou" din Romînia este de-a dreptul în-tristător. Înainte de-a se odihni întru Domnul scria "Jurnal" și articole la "Lu-ceafărul" și "Romînia literară". Bineîn-țeles lucruri mediocre, cu nimic intere-sante. Odată însă a fost "sublim", într-un articol în care scria că Romînia este țara lui "Niculae": Niculae Iorga, Niculae Titulescu și Niculae Ceaușescu. Pe singu-rul Niculae cu adevărat genial îl uitase: Niculae Bălcescu, lucru normal pentru că acest M. R. P. era de-o crasă incultură în materie de cultură românească. De Iorga nu îi păsa de loc, dar pentru că a fost asasinat de niște descreierați care sunt dați ca exemplu de "fașiști", Iorga a devenit "mare" la comuniști, dar "Istoria Ro-mânilor" nu i se publică. Titulescu e și el "mare" pentru comuniști fiindcă a operat luarea legăturii diplomatice cu Sovietele și în timpul războiului civil din Spania a fost de partea comunistilor. Iar "Nea Ni-cu" ce să mai spunem, era la putere! Nici față de ocupația sovietică nici față de ocupația prepușilor din conglomeratul partinic, acest leninist pînă la lehamete nu a fost nici un fel de "eretic". Că îi ținea de rău pe culturali și avea pretenții "artistic-tice" nu înseamnă nimic. (Ca probă că nici nu i-a făcut nimeni nimic. Dacă era cu adevărat "eretic" îi "faceau"; dar nu i-au făcut nimic. Toate "protestele" și le moti-va leninist, era un habotnic al "revolu-ției", un "pur", un "ortodox" și condamna pe "ereticii revoluției". Există prejudecata că adevărul se impune cînd oamenii de stînga se arată nemulțumiți. Ca și cînd oamenii de dreapta nu ar fi avut de la început dreptate! Rușii au venit cu oamenii care au suferit ani de zile în lagăre, au tre-cut prin tot felul de riscuri și greutăți; iar noi Romîni venim cu acest mic energu-men leninist, periuța lui Nea Nicu. De ce nu putem întreprinde noi Romîni nimic fără a cădea în farsă?

Îmi spui că Mămăligă a primit rece vestea apariției acestei reviste. E adevărat că astă-vară ne-ai informat, la țară la Mămăligă, în linii generale despre revistă. Mă întreb însă dacă după aceea l-a mai informat cineva. De altfel, pentru că veni vorba, nu te supăra dacă îți spun că ești un mare "diplomat". La cinci, sau trei mi-nute, după ce te-am cunoscut, cînd am venit să te întîmpin la gară în 1970, mi-ai spus așa: "ei lasă, ce faci dumneata nu e chiar așa de modern". Ce e cu modern sau ne-modern, o las baltă, lucrul nu e așa simplu și e vechi de peste 100 de ani. Cum eu mai cunoscusem scriitori din țară, am lăsat chestia pe seama circumstan-țelor speciale și am trecut mai departe. La Cînaclul trecut, în septembrie, ai făcut-o și mai lată: l-ai pus la punct pe Mămăligă, cam injurios: "las-o nene, că dumneata scrii frumos". Te rog să mă crezi că acest lucru nu l-am discutat cu Mămăligă, dar am fost frapat și mi-am amintit de "diplo-mația" cu mine din 1970. Nu înțeleg de ce spui că e "tot mai pliant". Pliant față de ce? Cred că omul era pur și simplu in-dispus de înjurătură. Și pe bună dreptate, pentru că nu scrie "frumos", ci "serios", gîndit și răs-gîndit, ceea ce este altceva.

Dar nu e nici o dramă, sunt fleacuri care trec, dar ceva băgare de seamă nu strică niciodată. Mai grave sunt gafele cum este aceasta cu "eroul" M. R. P. Să sperăm că revista va avea o viață lungă și această gafă se va compensa cu timpul.

Încă o dată "la mulți ani".

Cu prietenie, Horia Stamatu

CALENDAR

2.II.1868 - s-a născut C. Rădulescu-Motru (m. 1957)
2.II.1913 - s-a născut Ion Gh. Pană
2.II.1914 - s-a născut Nicolae Țătomir
2.II.1928 - a apărut primul număr din "Bilete de papagal"
2.II.1932 - s-a născut Marsui Ildikó
2.II.1944 - s-a născut Lidia Hlib
3.II.1828 - s-a născut Dora D'Istria (Elena Ghica, m. 1888)
3.II.1921 - s-a născut Sergiu Filerot (m. 1995)
3.II.1926 - s-a născut Tudor George (m. 1992)

3.II.1938 - s-a născut Ana Mășlea-Chirilă (m. 1980)
3.II.1954 - a murit Ionel Teodoreanu (n. 1897)
3.II.1944 - s-a născut Petre Anghel
3.II.1958 - s-a născut Vasile Gârmet
4.II.1809 - s-a născut Vasile Cârlova (m. 1831)
4.II.1849 - a murit Costache Conachi (n. 1778)
4.II.1907 - s-a născut N. Ladmis Andreescu
4.II.1924 - s-a născut Gheorghe Dumbrăveanu (m. 1992)
4.II.1931 - s-a născut Simion Mioc
4.II.1944 - s-a născut Nicolae Ionel
4.II.1953 - s-a născut Victor Pânzaru
4.II.1954 - s-a născut Denisa Comănescu

O jumătate de veac la Teatrul Național

PE 5 FEBRUARIE, actorul Matei Gheorghiu a împlinit 70 de ani. Tot anul acesta se împlinesc 50 de ani de când, student fiind încă, a fost invitat să joace pe scena Teatrului Național din București. Și nu a mai părăsit-o niciodată. O fidelitate extraordinară, care spune multe despre acest actor special, poate mai puțin cunoscut decât ar merita-o. Matei Gheorghiu este un adevărat om de teatru, un intelectual autentic, spiritual, acid, cu o inteligență care de multe ori i-a stat împotriva unei cariere spectaculoase. A terminat la clasa profesorului Bălățeanu, a debutat oficial în 1954 cu rolul Petru din „Citadela sfărâmată” de Horia Lovinescu, fiindu-i alături pe scenă doamna Bulandra, Maria Filotti, Emil Botta. A colaborat cu mari regizori ai teatrului românesc, străbătându-i multe vârste, asistând la multe transformări și experiențe. A lucrat cu Al. Finți, Moni Ghelester, Sică Alexandrescu, Horea Popescu, Ion Cojar, Sanda Manu, Andrei Șerban. L-ați văzut în, de exemplu, „Vicleniile lui Scapin”, „Idiotul”, „O femeie cu bani”, „Moartea unui artist”, „Heidelbergul de altădată”, „Danton”, „O trilogie antică”. A fost First în „Livada de vișini” a lui Andrei Șerban. L-ați ascultat, desigur, de nenumărate ori la teatrul radiofonic sau spunând poezii ca un mare artist al cuvântului. Personalitatea sa, deopotrivă a unui om de teatru și a unui fin intelectual îndeamnă la respect și prețuire. La mulți ani, MATEI GHEORGHIU! (M.C.)

Premii de mucava și doctori de ciocolată

O ÎNCERCARE de a privi retrospectiv anul artistic 1995 n-ar fi decât o formă de încălzire în așteptarea unui eșec scontat. Spre deosebire de anii care l-au precedat, el n-a oferit evenimente spectaculoase și cu atât mai puțin mișcări decisive, cu o anumită finalitate, în măsură să contureze o tendință sau să descrie măcar o anumită direcție de deplasare. Instituțiile care pretind că mai au oareșii legături cu arta - și aici nu mă refer la Ministerul Culturii care face eforturi disperate de a o îngropa - cum ar fi Uniunea Artiștilor Plastici sau Academia de Arte Frumoase, au căzut într-un fel de gesticulație sterilă, în evidenta proximitate a ridicolului, transformându-se în legitima prezență publică într-o stingăce afacere de familie. Prima a pierdut cu totul orice rigoare în acordarea spațiilor de expunere, lăsând galerii care și-au câștigat de-a lungul anilor o reală autoritate la dispoziția fabricanților de serie, cel puțin în aceeași măsură în care au avut acces și adevărații profesioniști. Iar când a venit vremea să-și evalueze performanțele din anul anterior și să acorde obișnuitele premii, lucrurile au căpătat accente de-a dreptul hazlii: un amestec baroc de oameni politici, diplomați, deputați și primari, alături de artiști și de alte categorii de oameni ai muncii, a fost beneficiarul diplomelor și al diverselor titluri. Că U.A.P. și-a făcut un destin din slugărnicia în fața unor personaje ale zilei este explicabil și o știam deja de la ediția precedentă. Ceea ce nu este însă explicabil - și aici hazul își pierde orice farmec - este absența lui Horia Bernea de pe lista premiaților, din fruntea ei vreau să zic, el având anul trecut două mari expoziții simultane cum mulți din stafful Uniunii n-au reușit să facă într-o viață. Și tot inexplicabilă este prezența pe lista premiaților a Gabrielei Bidu, cea

care ne oferă mereu la *televizorul* de la ora 20.00 măsura zădărniceii noastre. Dar de fapt lucrurile se limpezesc reciproc: *absența* lui Bernea explică *prezența* Gabrielei Bidu și viceversa. Cam în aceeași situație s-a aflat de-a lungul anului, în ceea ce privește gestul său public, și Academia de Arte. După eșecul spectaculos din vară care s-a numit *expoziția absolvenților*, atenuat puțin prin recenta expoziție a studenților, a intervenit importantul moment al aniversării celor 130 de ani de învățământ artistic în România, cu episoadele sale copios mediatizate; unul dintre ele a fost chiar expoziția deja amintită. Hilare nu sînt aici evenimentele și nici efortul de a le consemna, ci faptul că cei 130 de ani erau 131 fix și legătura care se poate face între această întârziere și prezența la festivități a cunoscutului colecționar de artă Peter Ludwig. Ungerea sa ca doctor honoris causa al Academiei de Artă, cu toată pompa și ceremonialul de rigoare, stîrșește și ea oarece nedumerire. Dl. Peter Ludwig, cu adevărat unul dintre cei mai importanți colecționari de artă contemporană din lume, nu a avut legături spectaculoase cu mediile academice, iar impresiunile sale colecții sînt legate de marea industrie de ciocolată pe care domnia sa o controlează, și nicidecum de istovitoarele ore petrecute prin amfiteatre. Și chiar dacă ar fi profesor la toate universitățile europene și tot nu ar exista argumente nete, de ordin strict academic, în alegerea sa pentru acest titlu. Dacă nu erau suficienți Corneliu Baba sau Vasile Kazar, ambii creatori de școală în pictură și în grafica românească, puteau fi auți în vedere René Hugues, Werner Hofmann, Federico Zeri sau alții profesori de adevăratele care au oferit lucrări fundamentale de istoria și teoria artei multor promoții de studenți, inclusiv din România. Deza-

vantajul lor este, însă, că nu au atîșia bani încît să investească în colecții publice de artă și că sînt, pur și simplu, profesori. Dl. Ludwig a fost ales, așadar, nu din rațiuni științifice, ci din rațiuni economice - și din rațiuni economice de grup, întrucît cei care i-au stat în preajmă și l-au îmbrăcat în toga academică sînt și ei artiști, caută o piață și chiar încearcă să o provoace. Însă această strădanie de a cîștiga bunăvoința folosind prestigiul unei Academii sună iarăși strident a slugărnice și amintește perfect, la altă scară și pe alte coordonate, de alegerea lui Ceaușescu drept președinte de onoare al Academiei Române.

Deși aceste, să le zicem, *întîmplări* pot părea episodice și irelevante pentru viața artistică în ansamblul ei, de fapt ele dezvăluie grava criză morală ce se instalează tot mai pregnant la nivelul instituțiilor și al structurilor profesionale și care se răsfrînge direct asupra fenomenului artistic, prin întreținerea confuziei, prin incoerențe administrative, prin acțiuni și prin politici clientelare. Dintr-un anumit punct de vedere - pe care măcar am încercat să-l definim în rîndurile de mai sus - anul 1995 poate fi socotit unul al impasului în viața instituțiilor artistice. Al bijbielii și al rigorii pierdute.

P.S. Faptul că l-am amintit pe Vasile Kazar în text este o chestiune care mă privește personal și nu implică în nici un fel eforturile de memorie ale Academiei de Arte. Deși este creator de școală - și cam tot ce este valoros în grafica românească de astăzi se revendică de la el -, numele său nici n-a fost măcar pomenit în contextul festivităților. Amnezie sau exil? Iată o întrebare la care orice răspuns este la fel de jenant. P. Ș.

CINEMA

Preafericitul Rodriguez

DEBUTANTUL Robert Rodriguez atrăsese atenția producătorilor cu un soi de record „sportiv”, realizarea unui film cu numai 7.000 de dolari - *El Mariachi* (1992). Îndrăzneala de a face cinema cu un buget la care nici măcar un Mack Sennet nu ar mai fi aruncat o privire l-a transformat pe Rodriguez într-un soi de dinozaur simpatic, invitat la festivaluri și primit cu zimbete indulgente.

În numai doi ani, el devine aproape un mit în cercurile specialiștilor din singura țară unde cinematograful este și industrie. Performanța lui Rodriguez a fost pusă în discuție alături de cea a unui alt cineast hispano-american, Alfonso Arau, cel care cu *Hot Water for Chocolate* doborîse recordul nord-american de încasări pentru o producție străină. Rezultatul - în ambele cazuri - a fost șansa de a recidiva pe platoul de filmare, avînd la dispoziție de această dată suportul unora dintre marile companii și un buget pe potrivă.

Cifrele nu i-au impresionat însă pe europeni. Neașteptat de severă, echipa de la „Positif” consideră că - cel puțin din acest punct de vedere, financiar - dacă *El Mariachi* avea măcar meritul de a arăta „mai scump” decât puținii bani investiți, super-producția *Desperado*, ultimul film al lui Rodriguez, nu mai are nici măcar această scuză/calitate.

Citez opinia celor de la „Positif” deoarece revista (aparitie editorială de mare clasă și cu intuiții critice remarcabile în majoritatea cazur-

Desperado - O producție Columbia Pictures - Los Hooligans, 1995. Cu: Antonio Banderas, Joaquim de Almeida, Salma Hayek, Steve Buscemi, Quentin Tarantino. Scenariul, producția și regia: Robert Rodriguez. Distribuit de Guild Film Romania.

rilor) a acordat întotdeauna prezumții de talent și azil sentimental unor regizori obscuri sau cinematografilor minore, gest salutar și de multe ori unic colac de salvare pentru Robinsonii muribunzi. În cazul lui Rodriguez - cineast de succes - „Positif” a considerat - probabil - că ajutorul umanitar nu este necesar, privindu-l însă pe regizor și filmul său de apelul la recursul critic.

În opinia mea, verdictul este eronat. Nu m-aș înverșuna să acuz greșala (nimic din ce e omenesc nu mi-e străin) dacă n-aș avea convingerea că ultimul film al lui Rodriguez e un film notabil.

Moussinac spunea cîndva că cinematograful va supraviețui doar dacă-și va păstra esența de artă populară, remarcînd că „populari” au fost și Eschil, și Shakespeare. Adică autorii care au făcut amfiteatre pline.

Probabil că, lucrînd la Hollywood, Shakespeare ar fi astăzi scenarist și producător de thrillers pentru un Tarantino de succes: *Reservoir Dogs* este un minunat exemplu de tragedie shakespeariană și nici o ecranizare a unui Laurence Olivier n-a fost mai aproape de spiritul acestui singeros scenarist renescentist.

Deși moartea pe bandă rulantă este numitor comun atît pentru Tarantino cît și pentru Rodriguez, filmele acestora palpită de viață. Se pulverizează creieri pe pereți și se comit bîi de sînge cu aceeași voluptate cu care se face amor sau se poartă o conversație pe teme gastronomice. „A fi sau a nu fi” este o întrebare cenzurată. Ea nu-și are rostul de vreme ce răspunsul este implicit în frenezia cu care, pe ecran, personajele trăiesc și - mai ales - mor.

Nu există nimic aici din rețeta suspensului clasic, iar „dilatarea așteptării” sau „răsturnarea de situație”, trucuri uzitate în horror, la mai bătrînul policier, dar și la thriller-ul încă la modă, sînt înlocuite cu clișee pe care specta-

torul le recunoaște și le acceptă cu bucurie. Aceași bucurie cu care - fapt evident chiar de la prima vizionare - au fost realizate filmele. Tarantino și - în special - Rodriguez iau cinematograful în serios în măsura în care el rămîne o joacă: pentru spectator ca și pentru autor.

Nu există prejudecăți în acest cinematograf ludic. Este o artă naivă, savuroasă și proaspătă. *Desperado* își are rădăcinile în marea tradiție a artei populare, în baladele justițiarilor invincibili, în basm și mit. Filmul hrănește eterna nevoie de poveste a publicului, care se abandonează magiei lipsei de verosimilitate.

De la John Woo (*Killer*, *Hard Target*, *Hard Boiling* etc.), magistrul din Hong Kong al filmului de acțiune, Rodriguez împrumută, mai mult poate decât Tarantino (cineastul post-modern care nu se sfiește să copieze orice îi place) ideea genocidului realizat de un pistol cu șase focuri, rețeta confruntării dintre un protagonist solitar și un regiment de ucigași plătiți, secvențele de urmărire disperată și salvare în extremis de neconceput nici măcar la un SF de Lucas, răfuielile de conturi în care se trage din cele mai imposibile poziții, căzînd de pe scări sau de pe acoperișuri, inevitabil cu cite un pistol în fiecare mînă, ținute însă într-o poziție care sfidează legile firii, așa cum căderea eroului sfidează legile gravitației.

Se zboară mult la Woo, ca și la Rodriguez, problema spectatorului terre à terre (citește - criticul rigid) fiind neputința de a explica fenomenul fizic cu ajutorul lecțiilor învățate în liceu. Pentru cei obișnuți să caute mereu o logică în toate, *Desperado* e un stupid film de serie C. Din fericire însă, nu toți avem ferecate ari-

Salma Hayek și Antonio Banderas în *Desperado* de Robert Rodriguez

pile imaginației cu blestemul cartezianismului.

Totodată, *Desperado* aprinde o luminare a speranței la căpătîiul unui muribund: westernul. Gen pe cale de dispariție sau (în cel mai bun caz) mutant - mustangii fiind înlocuiți cu mașinile iar preria cu șoselele road-movie-urilor - westernul trăiește în *Desperado* o a doua tinerețe. (...)

Desperado este un minunat balet vizual care impune un cineast în vinele căruia curge celoid. Probabil că ne este uneori mai greu, nouă, europeni marcați de reziduuri culturale, să recunoaștem starea de înaripare a unui regizor care - ca și Spielberg și toți ceilalți americani - a crescut cu filme. Și pentru filme. Rodriguez este autorul total, sintagma reprezentînd în cazul acesta mult mai mult decât ce însemna cineastul european al anilor 60. Scenarist, regizor, monteur, compozitor, Rodriguez - ca și Tarantino - este conducătorul de cvadrigă al unei Legiuni Străine în plin Hollywood. Fără a face prea mult caz de asta, ei sînt - paradoxal - cu adevărat independenți în cadrul sistemului. Ei reușesc acea rară performanță de a se exprima producînd în același timp spectacolul care atinge viscerele marelui public. Este o experiență pe care prea puțini cineaști europeni o trăiesc. Fericiti cei săraci cu duhul!

Lucian Georgescu

PREPELEAC

de Constantin Toiu

Mintea care agită materia

UN MARE psiholog, și psihanalist, la modă, spune că secolele următoare vor fi “ale sexului” și nu “ale conștiinței”, cum au fost cele din urmă pînă la păgînitătea romană. Exceptînd islamismul. Dacă nu se va face cumva vreo reformă și-aici, iar femeia, aruncîndu-și vâlul și rochiile spălăcite, lungi pînă la glezne nu va privi liberă lumea și nu își va schimba mersul, mișcările trupului, în public, pe stradă. Cei ce afirmă că trupul în întregime ascuns, al femeii, ar atrage mai mult bărbații, din cauza imaginației, (scornind multe), e, după psiholog, o concepție de “impotenți”. Judecată severă...

*

**

BALETUL oriental al tuturor neamurilor pudice cu toate legănările lascive ale dansatoarelor adresate sexului spectrar, deocamdată ritualic, pe la spectacole, sprijină ipoteza îndrăzneță, șocantă, că, în viitor, “planeta va fi un gigantic bordel” (cuvintele specialistului). Tabuurile conștiinței religioase vor sări ca niște lacăte sfărîmate, iar lumea va arăta ca în celebrele tablouri flamande intitulate “Grădina plăcerilor”. Iadul ortodox, - cel mai sever, - cu draci răsucind în frigări trupurile păcătoșilor, în loc să producă spaimă, i-ar face să ridă pe privitori.

Totul e, ca, în orice epocă, dominată de cîte o idee sau ideal, acestea din urmă să nu fie interpretate, susținute, proclamate de imbecili și de stricați, măsura dîndu-ne-o tot *natura simplă*, al cărei principiu activ rămîne spiritul. Dacă, peste secole, cuvîntul va fi de ocară, - cum e azi sexul, - viitorimea îl va rosti rușinosă, în șoaptă: “conștiința...”

Dar nu va fi astfel. Cel puțin cît timp va exista arta, purificînd senzațiile.

Apropo de ce scria Mallarmé despre “scriitura corporală”, publicînd o cronică de balet... *Pasajul Meduzei...*

*

**

...*PORTRET al unor femei, dar ca al unor făpturi de o substanță incomparabilă, translucidă și sensibilă, cărnuri de cleștar nebunesc iritabile, panglici de mătase fluturînd, lungi eșarfe vii străbătute de unde repezi, franjuri și încrețituri, pe care ele le pliază și le depliază; pe cînd ele se întorc, se preschimbă, își iau zborul tot atît de fluide ca fluidul puternic ce le împinge, le însoțește, le susține din toate părțile, făcîndu-le loc la cea mai mică flexiune și înlocuindu-le formele. Acolo, în plinitudinea incompresibilă a apei, ce pare a nu le opune nici o rezistență, aceste făpturi dispun de idealul mobilității, alcătuiindu-și din aceasta, radioasa simetrie. Nici un petec de pămînt, nimic solid pentru aceste dansatoare*

absolute; nici un fel de podium, ci doar un mediu în care te sprijini pe toate punctele care cedează spre direcția vrută. Nimic solid nici în corpul lor de cristal elastic, nici un os, articulații deloc, ci doar legături invariabile, segmente ce pot fi numărate...

Niciodată vreo dansatoare umană, femeie înfierbîntată, îmbătată de mișcări, de otrava forțelor sale depășind orice limită, de prezența înfocată a privirilor încărcate de dorință, nu va exprima ofranda imperioasă a sexului, apelul mimat al nevoii de prostituție, precum această uriașă Meduză, care, prin scuturarea odulatorie a valurilor ei de fuste festonate, pe care le ridică și le lasă în jos cu o ciudată și nerușinată insistență, se preschimbă într-un vis al Erosului; și, deodată, respingînd toate volănașele tremurînde, rochiile ca niște buze întredeschise, se răstoarnă și se expune furios oferită.

Dar îndată, ea își revine, se înfi-oară și se propagă în spațiul ei urcînd asemeni unei montgolfiere în regiunea luminoasă interzisă unde domină astrul și aerul muritor...

(...) Ea dîrdîie ca o statueta, stricată, în picioare înălțată... (...) Un fel de “extatică neputință de a pieri o ține legată strîns de scîndurile scenei”.

*

**

Mallarmé scriind despre Camalba și domnișoara Mauri... Este replica poetului “cărni triste” la pictura lui Degas, pîndarul din culise al baleinelor secolului trecut...

Va învinge sexul?.. El, care e pornire dezordonată, instinct? Intelectul, inteligența, mintea agită și stăpînesc materia. Mens agitat mollem.

Medievalitatea noastră tîrzie

CEL CE a avut curiozitatea să parcurgă atent actele, documentele și, în genere, textele administrativ-juridice, cronicile, produsele artistice și cele religioase redactate în limba română a putut constata că, pînă la începutul secolului al XIX-lea și, în unele privințe, pînă mult mai tîrziu, ele oferă o imagine surprinzător de omogenă. Ea ne îndreptățește să vorbim de o etapă distinctă și încheiată, de o lume a scrisului vechi românesc avînd ca principiu ordonator și factor coagulant căutarea obstinată a lui Dumnezeu și a sensului moral al faptelor - atît în plan istoric cît și în cel practic imediat.

Ca și cum s-ar fi convenit plătită o datorie a spiritului creator și rezolvată o sarcină a istoriei lui, în primele trei secole de după biruința scrisului în limba română au fost satisfăcute, cu precădere, două vocații ale destinatarilor. Faptul că exact același lucru se întîmplase cu veacuri în urmă, în ambianța culturală europeană probează caracterul medieval al “literaturii” acestor trei secole și prevalența unei mentalități medievale remanente, prea puțin turburate de eclerajul umanismului, de mutațiile renascentiste și de inovațiile postrenascentiste baroce...

Corespunzînd unor funcții spirituale precise (recognoscibile peste tot în aria literaturii occidentale), cele două vocații nu se manifestă independent, ci par a se afla într-un raport de compensare. Există, pe de-o parte, o mulțime de manuscrise, de tipărituri, de prelucrări și de traduceri care propun un model de conduită și satisfac vocația *desăvîrșirii* (viețile sfinților, cărțile cu tîlc moral de felul *Sindiței* și *Esopiei*, apologurile, acele *exempla* din cazanii și predici, textele isihastice de înțelepciune, florilegiile, literatura sapiențială, meditația morală versificată). Altele - cum ar fi *psalmii*, *rugăciunile*, *imnurile*, *odele* și *versurile la stemă* ca și acele părți ale predicilor care slăvesc atotputernicia și înțelepciunea divină - glorifică un model de conduită, o faptă măreață sau un simbol statal înălțător și, astfel, satisfac vocația *magnificării* și *tendința de idealizare* exacerbată în vremuri de restriște. Pe de altă parte, ca o contrapondere a acestui efort de *supunere la un ideal*, de asimilare a unor norme și precepte derivate din același *ideal*, s-a manifestat puternic o dorință de compensare a insatisfacțiilor de tot felul. Ea e detectabilă în setea de mister, de ireal, de neo-

bișnuit, de insolit, de bizar pe care o trădează circulația textelor parabiblice de fabulație mitică, a prozelor de călătorii în “viitor” (legende parabiblice din ciclul apocaliptic), a celor de călătorii în ținuturi exotice (*jitiile* care evocă peripețiile sfinților misionari), a romanelor populare de dragoste și aventură și a celor cavaleresc-eroice, a textelor de prevestire care stimulau imaginația plebee. *Vocația insolitului și a peripeției, vocația euristica și vocația evaziunii* pe care le împlinesc aceste texte răspundeau tentației omului medieval de a ieși de sub tirania banalității și a constrîngerilor de tot felul, dădeau curs credinței populare în minuni, iar setea aceasta de minunății răzbea pînă și gîndul sacrilegiului. Ele fac parte din categoria vocațiilor derivate din neostenita curiozitate a speciei noastre imaginative trăitoare în orizontul misterului ca și din aceea datorată tendinței de intensificare a trăirii prin evadare în fantastic și miraculos. Stabilind celălalt termen al dicotomiei, vastul *repertoriu al irealului* a fost ignorat în bună măsură de cercetători, întrucît se afla “ascuns” în tărîmul disprețuit al *Cărților populare* care au fost, în genere, subestimate ca beletristică pe temeiul unor criterii astăzi fără nici o relevanță. E de ajuns să revedem cuprînsul principalelor codice românești cunoscute (*Codex Sturdzanus*, *Codex Neagoeanus*, *Codicele Todorescu*, *Codicele Martian*, *Codicele de Cohalm*) pentru a înțelege ce se citea cu pasiune și ce e caracteristic mentalității noastre medievale, căci pe atunci circumstanțele producerii nu erau cu mult diferite de cele ale receptării. Conținutul acestor codice relevă înțietatea credinței și a preocupărilor morale creștine motivate de iminența morții și a judecării de apoi, dar confirmă și opinia lui J. Baltrusaitis că Evul Mediu nu a renunțat niciodată la fantastic, însușindu-i, mereu, în cursul evoluției lui, formele primitive. Și mai revelatoare mi se par însă, cazurile frecvente de sinteză a celor două tendințe. Deși silnice - din punctul de vedere al cititorului de astăzi - comentariile pilduitoare, concluziile didactice însoțeau nu numai literatura de peripeții, povestirile istorice versificate, legende apocrife, romanele de dragoste și aventură ori cele cavaleresc-eroice, ci pînă și descripțiile de animale fantastice din *Fiziolog* și din *Albinușa*.

Ochean

Iașul pe roate

PE ATUNCI, strada Copoului se transforma cîteodată, noaptea, într-o pistă ce putea concura cu cea de la Monza, Le Mans sau Nürburgring. Tineri curajoși - studenți - foloseau pentru întreceri sportive cărucioarele cu două roate ale serviciului municipal de salubritate. Acestea intrau în șinele de tramvai și dacă nu se răsturnau pînă la Universitate, ajungeau într-o larmă îngrozitoare la Tufli, unde cîștigătorii cursei erau sărbătoriți cum se cuvine. Poliția și polițiștii nu iubeau asemenea competiții; blocau șinele, silind pe concurenți să abandoneze înainte de vreme, dar acțiunea se solda cu răniți și batjocură publică. Oricum, așteptau la capătul parcurului. Acolo notau numele infractorilor, amenințînd cu pedepse grele. Ca simplu spectator nu puteam să apreciez dacă aventura pe roate avea sau nu alte urmări.

De călătoreai cu trenul, comandai din timp o trăsură cu un cal sau o sanie. Toate birjele erau mîinate de scapeți din mahalaua Păcurarilor, îmbrăcați în caftane elegante. La gară, funcționari politicoși te îndrumau: “Trenul spre Chișinău?” - “Poștiți, vă rog, linia șase”. Numai că descoperirea liniei a șasea era foarte problematică. Te asociai cu alți călători și, mîină în mîină, treceai peste linii, numărîndu-le. Dacă pe linia patru, de pildă, se avînta vreo locomotivă, toată lumea se refugia înapoi pe singurul peron, peronul unu. Numărutul și pasajul reîncepeau cînd inima îți bătea iarăși normal. Nostalgiea depărțărilor, dorul de ducă erau consecvent întreținute

de zgomotul trenurilor, noaptea. Tipătul lor, aproape omesc, cutremura cărările cerului. Pe pămînt potolea pentru scurt timp lătratul cîinilor care reîncepeau însă mai îndrîjit.

Dar suma delectărilor, pricina mîndriei ieșene, erau tramvaiele. Le auzai din orice punct al orașului, cum zoresc cu pasagerii lor; le cunoșteai după glasul roților pe șine. Astfel puteai plînu: „dacă acum, pe linia 1, vagonul a pornit de la Nicolina, mai am timp o jumătate de oră pînă să ies în stație la Primărie”. Se întîmpla însă că socoteala aceasta nu se potrivea totdeauna. Coborînd pe linia 5 din Tîrgu Cucului, la o cotitură mai la vale, unii vatmani reușeau să scoată vagonul din robia șinelor și să-l dirijeze direct în ușa unui celebru depozit de vinuri. Personal și pasagerii își spălau gurile uscate de teama coborîșului în pivnița răcoasă.

Odată, mi-aduc aminte, o tînră traversînd strada s-a împiedicat și i-a rămas pantoful în șină. Tramvaiul a stopat la cîțiva centimetri de tocul agățat. Controlorul se dădu jos, salvă încălțămîntea și, înconjurat de sfaturile pasagerilor bucu-roși că mai trece din timp, se puse să repare pantoful vătămat. După un sfert de oră fu gata: “Să-l porți sănătoasă, du-due!” Domnișoara îi mulțumi cu un sărut sub chipiu. Controlorul trase de șnur și clopotul sună de două ori. “Următoarea stație - Regia de tutun.”

Paul Miron

Imperiul impalpabil

"JOHANN SEBASTIAN BACH a creat din vibrații de aer cea mai cuprinzătoare împărăție nevăzută a Domnului și a călătorit, pe când încă mai trăia, prin aceasta, precum pictorul chinez din legendă călătorea în tabloul său", scria Oskar Loerke. O asemenea călătorie a fost recreată de suedezul Göran Tunström, care a construit un roman de o frumusețe gravă, atât de desăvârșită, încât prevestește fără îndoială un Nobel. *Oratoriul de Crăciun* e povestea mai multor generații - în spiritul de-acum cunoscut ca fiind preferat de nordici - al unei *saga*. Personajele sunt "damnate" să se zbată între zidurile - aeriene, contrapunctice - ale destinului, până la ieșirea "în sus", prin spațiul sacru al muzicii.

Urmând modelul Bach - "spărgătorul" tiranicelor forme clasice, aducătorul libertății și în același timp, al întoarcerii la trecut - Göran Tunström își propune eliberarea din tipare și în același timp permanenta *întoarcere acasă*. Într-un alt roman suedez - cel al Agnethei Pleyel, recent publicat tot de Univers - sângele de viking îi mână pe

destine de familie, rătăcirii și întoarceri, modele arhetipale. *Oratoriul de Crăciun* încearcă să extragă sensul existenței dintr-un amalgam de întâmplări și drame aparent haotice: ordonare și deci recreare a lumii, dintr-un amestec de realitate și fabulă.

Bach reunise în *Oratoriul* său un ciclu de șase cantate consacrate mai multor sărbători - cele trei zile de Crăciun, anul nou, duminica de după anul nou și Boboteaza: exemplu destul de rar al unei opere muzicale care se "întinde" pe mai mult de douăsprezece zile. În același sens, romanul lui Tunström pornește de la generația lui Aron și Solveig (inițiatorii marii pasiuni pentru muzică din familie), trece prin destinul fiului lor Sidner, plecat în Noua Zeelandă spre a împlini un drum început de tatăl său, încheindu-se prin reîntoarcerea acasă, în satul suedez uitat de lume, a nepotului Victor. Acesta, celebru dirijor, va duce aici la bun sfârșit visul bunicii Solveig: interpretarea *Oratoriului de Crăciun* la biserica din sat, de către mirenii ținutului. Solveig murise zdrobită de o turmă de vaci chiar în ziua când, după ani de strădănie, mergea la repetiția generală din ajunul Crăciunului. Moartea mamei, petrecută sub ochii fiului Sidner, e resimțită de acesta ca o amprentă de care nu se poate elibera, "o clipă care nu se sfârșește niciodată". Drumul său prin viață n-a mai fost împlinit, călătoriile și rătăcirile exotice nu l-au scos la liman. Întrupare a eternului feminin, Solveig i-a atras pe toți în drumul strâmt către bine, adevăr și frumos; însă creația ca împlinire a existenței nu s-a realizat decât la a treia generație.

Într-o excelentă postfață, Victor Ion Colun amintește cele mai importante argumente ale criticii suedeze care au analizat structura polifonică, "epicul muzical" al romanului (Staffan Söderblom, Agneta Rahikainen). Vocile personajelor se întrec în spirit contrapunctic. Efectul de simultaneitate al polifoniei, greu de realizat în literatură datorită linearității acesteia, ritmurile și "efectele" sonore au fost păstrate de traducerea Elenei Maria Morogan care ne oferă astfel posibilitatea de a "degusta" câteva dintre cele mai desăvârșite pagini ale prozei poetice contemporane.

Gloria fragilului

"DAR nu vom muri cu totul. Va mai rămâne ceva după noi, ca o dără luminoasă... Mai mult decât palatele ce se năruie și statuile mutilate, ceea ce strălucește pentru totdeauna în memoria oamenilor

sunt eforturile spiritului de-a se ridica deasupra vieții de fiecare zi prin râs, prin spaimă, prin gândirea metafizică, prin frumusețea cuvântului și prin strălucirea ideilor. Printr-un paradox extraordinar, fierul și marmura au fost roase de timp... templele și palatele imperiale s-au făcut praf și pulbere; rămâne să înfrunte veacurile ceea ce e mai fragil, mai impalpabil, ceea ce abia există sub formă de șoapte sau de confidențe, de meditații sau de visare: versuri, cuvinte, aserțiuni de poeți sau istorici".

Asemenea - horatiană - artă poetică l-a îndemnat pe Jean d'Ormesson să "recreze lumea" din rămășițele ei fragile: din șoapte, confidențe, amintiri, meditații, visări, cuvinte reordonând imperiul etern, aflat la hotarul dintre real și fantastic, al vieții omenesci. Ambitia lui e să zidească *imperiul-arhetip al evoluției omenirii dar și al vieții fiecăruia dintre noi*. Imperiul (care poate fi și roman, și oriental, și rusesc, și habsburgic, și Reich, și altul, viitor, al Europei unite, de exemplu) e de fapt o insulă unde se petrece inițierea Filozofului. Întrebarea *ubi sunt...*? pusă de obicei pe teme istorice, are aceeași rezonanță în privința vieții omenesci: "Unde sunt... acele regate dispărute pentru totdeauna, Ninive și Babilon, Memfis și Uruk...? Viața a trecut peste ele, așa cum a trecut și peste Imperiu. Unde sunt plăcerile, așteptările, pătimașele noastre amoruri, ambițiile noastre nebunești? Viața le-a luat cu ea, cum l-a luat și pe Împărat, cum a luat Imperiul. Le păstrăm în inimă, pentru că sunt trecutul nostru. Trecutul... Amintirile... Lumea nu-i decât propria ei istorie. Nimic mai fragil decât istoria! Nimic mai fragil decât lumea! Trecutul n-are alt sens decât acela pe care i-l dăm noi".

Alexis, împăratul, care poate fi oricare dintre noi, recapitulează etapele evoluției omenirii: la tinerețe crud, energic și ignorant, ca barbarii; iubirea sa pentru preoteasa Vanesa e pângăritoare și ucigătoare; descoperă "fizica și metafizica", învață arta lămurii și a erudiției, devine un dandy perfect, un Alcibiade sau Brummel; urmează maturitatea - dispărește doisprezece ani într-un exil voluntar, de ispășire; călătorii în Orient, în Asia, îl fac să descopere mistica și înțelepciunea; aspiră la ecumenism și la titlul de "părinte al popoarelor"; inițiat, transformă Imperiul într-o lume hiperculturală unde "scrisul devine o modă, ambiție și onoare"; pentru ca în cele din urmă să refuze gloria și puterea. Filozoful

Jean d'Ormesson, *Gloria imperiului*. Roman. În românește de Sanda Răpeanu, cu un studiu introductiv de Valeriu Răpeanu. Editura Universal Dalsi, 1996, 456 p., lei 12000.

atinge fericirea în lumina interiorității sale. "Arta, religia, cultura, istoria ridică o inconsistentă barieră în spiritul oamenilor împotriva hăului morții, a timpului care fuge, a uitării. N-ar mai rămâne nimic din Alexandru, din Cezar, din Virgiliu și Dante dacă am înceta să ne mai gândim la ei... N-ar mai rămâne nimic din Dumnezeu, dacă am înceta să-l iubim". Nu va rămâne nimic nici din noi, dacă nu ne vom strădui să lăsăm în urmă ceea ce dărează de lumină care aduce amintirea, iubirea...

Pe acest leitmotiv proustian - *lumea dăinuind doar din amintire și din iubire* - Jean d'Ormesson pune vâlvuri bogate, podoabe strălucitoare, inventează personaje sau aduce în scenă figuri reale, citează la grămadă din Iustus Dion, Corneille, "Hermenid și Paraclit", Bertrand Russell, Byron, Turgheniev, frații Grimm, Anouilh și câți alții - opere reale sau inventate, autori existenți sau născociți, locuri adevărate sau fictive, întâmplări, războaie, victorii, înfrângeri... "oprește timpul prefăcându-se că îl organizează".

Aceeași tehnică este reluată de *Povestea jidovului rătăcitor*, editată aproape simultan cu *Gloria Imperiului* (Universal Dalsi) de către Univers. "Jidovul rătăcitor" este de fapt o idee care leagă între ele generațiile, secolele și chiar milenii. Planul unor adevăruri istorice incontestabile petrecute la început de eră creștină se întretaie, se amalgamează cu altele, ireale, ficțiuni necesare și credibile. Multiplele straturi de timpuri și decoruri din spațiul mai tuturor continentelor dau cărții un ciudat romantism și un umanism programatic. Rememorarea se petrece în Veneția, "eul" auctorial se adresează cuiva neștiut (ca o scrisoare) iar *amintirea* însăși care face prin timp legătura

Jean d'Ormesson, *Povestea jidovului rătăcitor*. Traducere și postfață de Toader Saulea. Editura Univers, București, 1995, 477 p., lei 8700.

între fapte - conexiunea, deci, se numește Simon. Poate Sfântul Petru, poate Sfântul Simion, primul martir creștin. "Jidovul rătăcitor" e de peste tot și dintotdeauna, dar, pentru "motivație" devenim contemporani (până la amănunte!) cu Pilat din Pont, Maria Magdalena ș.a. "Toți suntem jidovi rătăcitori". Așa cum împăratul Alexis sintetiza marile simboluri ale omenirii - de la Alexandru cel Mare la Cezar, Marc Aureliu, Napoleon, Rimbaud, Don Juan, Faust, Moise, Iisus - fiind, în același timp, Filozoful, Lupătorul, dar și omul obișnuit, oricine dintre noi, la fel Jidovul rătăcitor constituie un arhetip al condiției umane. Printr-un fel de psihanaliză istorică e descifrată firea omului modern, dar și enigma universului: adevărul nu este altul decât Iisus Hristos. "Iată dezlegarea enigmei universului, iată ceea ce face din pedeapsă un har dumnezeiesc iar din judecată o nădejde". Evident, conform "rețetei" lui d'Ormesson, amintirea, legenda, visul sunt cele ce dau sens nemuritor impalpabilului adevăr. Simon ajunge la aceeași concluzie ca Alexis: "Lumii nu îi lipsește niciodată nimeni. Se întâmplă ca doar cineva să-i lipsească cuiva. Însă lumea merge înainte. Când închideți o carte care v-a plăcut, viața își reintră în drepturi, iar Fabrice del Dongo, sau Nane, sau Ulise, sau Odette de Crécy se cufundă în trecut. Mi-aș dori ca viața să preia stafeta Jidovului rătăcitor, iar voi să mă regăsiți, așa absent, în tot ce se va mai petrece de-acum încolo. Nimic din ceea ce v-am povestit... nu poate fi atât de minunat ca întâmplările de fiecare zi din viața voastră obișnuită. Cea mai mică bucurie a voastră e cu mult mai strălucitoare decât gloria Imperiului."

ROMANUL SECOLULUI XX GÖRAN TUNSTRÖM oratoriul de crăciun

EDITURA UNIVERS

Göran Tunström, *Oratoriul de Crăciun*. Traducere din suedeză de Elena Maria Morogan. Postfață de Victor Ion Colun. Editura Univers, București, 1995, 311 p., lei 6000.

eroi în călătorii către țărâmurile depărtate; la fel, personajele lui Tunström rătăcesc spre Australia, Noua Zeelandă - pentru regăsirea propriei identități, pentru descifrarea misterioaselor drumuri ale destinului.

Tot după exemplul lui Bach, care reia în *Oratoriu* teme anterioare (cinci coruri din opt, opt arii din douăsprezece sunt "revenante"), Göran Tunström rescrie în acest roman al anului 1983 obsesii de tinerețe: din *Sfinții geografii* (1973), *Finele* (1975), *Fiul preotului* (1976). Sunt "mărci" ale copilăriei,

ANDREI MAKINE - Testamentul francez

UNDEVA, pe harta Rusiei, în Saranza, sat ale cărui străzi vin din stepă și se întorc în ea, există o lăptositate Franță imaginară. Îi aparține în întregime Charlottei, așa cum în întregime îi aparțin și câteva pietre cu nume ciudate: Verdun, Fécamp, Biarritz, ori cărțile în franceză care-i umplu rafturile bibliotecii. Încetul cu încetul, nepotul Charlottei se îndrăgostește de Franța Imaginară cufundată asemenea unei senine Atlantide în stepele Rusiei. Și pentru că Franța e pentru el fără corp, băiatul o întrupează în reala Charlotte. Franța lui vorbește în limba cărților ei, de început de secol.

Cuplul de îndrăgostiți din romanul lui Andrei Makine, *Le testament français*, nu este așadar unul obișnuit: nepotul, pentru care bunica lui nu va fi niciodată o "babușka", ci întotdeauna "Charlotte" și femeia venită de departe, ca să-l schimbe destinul. Povestea lor de dragoste nu e dintre cele cu sfârșit fericit. Franța reală nu-l va primi cu brațele deschise pe tânărul care o visa încă din copilărie, iar Franța imaginară va muri departe de el acum, odată cu Charlotte. Realul și imaginarul, tangibilul și intangibilul și-au schimbat acum polii, dar antinomia a rămas. Iar "testamentul" Charlottei va arăta că limita dintre real și imaginar e mai înșelătoare decât o credea nepotul rămas în Franța. Testamentul francez se va dovedi, ca la Kundera, un testament "trădat".

Publicat în anul MCMXCV la Mercure de France, *Le testament français* are însă și un happy-end neașteptat: obține Premiul Goncourt. (Evenimentul a fost comentat în nr. 48/1995 al *României literare*). Fragmentul pe care l-am tradus e sfârșitul francez al poveștii rusești sau, în altă cheie, sfârșitul rusesc al poveștii franceze.

PRIMELE vești din Saranza mi-au sosit în septembrie, prin intermediul unui anume Alex Bond...

Acest "Mr. Bond" era de fapt un om de afaceri rus, reprezentant tipic al generației de "ruși noi" care începuseră să se facă remarcați, în momentul acela, în toate capitalele occidentale. Își ciopârteau numele pe model american identificându-se, adesea fără să-și dea seama, cu eroii unor romane de spionaj ori cu extraterestrii din povestirile de science-fiction ale anilor '50. La prima noastră întâlnire îl sfătuisem pe Alex Bond, alias Alexei Bondarcenko să-și francizeze numele și să se prezinte drept Alexis Tonnelier, mai degrabă decât să-și lătureze în felul acela. Fără nici o umbră de zîmbet mi-a explicat avantajele unui nume scurt și eufonic în afaceri... Aveam impresia că înțeleg din ce în ce mai puțin Rusia pe care o vedeam acum prin mijlocirea tuturor acestor Bond, Kondrat, Fed...

Mergând la Moscova acceptase, impresionat de latura sentimentală a comisionului pe care i-l cerusem, să facă un ocol. Să fii în Saranza, să umbli pe străzile ei, să o întâlnești pe Charlotte îmi părea cu mult mai ciudat decât să călătorești pe altă planetă. Alex Bond o făcuse "între două trenuri", după propria-i expresie. Și fără a bănuși ce însemna Charlotte pentru mine, mi-a vorbit la telefon cu tonul unuia care dă vești despre vacanța abia încheiată:

- Doamne, ce mai vâgăună și Saranza asta! Datorită dumneavoastră am descoperit Rusia în profunzime, ha, ha. Și toate străzile alea care dau în stepă. Și stepa aia care nu se termină nicăieri... Nu vă faceți griji, bunicii dumneavoastră îi merge foarte bine. Da, e încă extrem de activă. N-am găsit-o acasă, când am sosit acolo. Vecina ei mi-a spus că lua parte la o reuniune. Locatarii imobilului lor au creat un

comitet de ajutorare sau așa ceva ca să salveze o veche izbă, din curtea lor, care ar urma să fie demolată, o hardughie veche de două secole. Și-așa că bunica dumneavoastră... Nu, n-am văzut-o, eram între două trenuri și seara, mort-copt, trebuia să fii la Moscova. Dar i-am lăsat un bilet. Puteți merge s-o vedeți. Acum îi lasă pe toți să intre. Ha, ha, ha, cortina de fier a devenit o strecurătoare, cum se zice...

Nu aveam decât documentele mele de refugiat plus un permis de călătorie care mă autoriza să vizitez "toate țările cu excepția U.R.S.S.". A doua zi, după discuția mea cu "noul rus" mă duceam la Prefectura Poliției pentru a mă interesa de formalitățile pentru naturalizare. Încercam să înăbuș în mine un gând care revenea insidios: "De-acum înainte va trebui să fac față unei curse contra cronometru. Charlotte are o vîrstă când fiecare an, fiecare lună poate fi ultima." [...]

AVEAM de așteptat mai multe luni. Mi se dădu un termen. Scadența era în mai. Și imediat, acele zile de primăvară cu totul ireale încă se umplură de o luminozitate aparte, smulgându-se din cercul lunilor și alcătuind un univers care trăia într-un ritm numai al său, într-un univers numai al său.

Pentru mine a fost un timp al pregătirilor, dar mai ales al lungilor discuții tăcute cu Charlotte. Acum, când străbăteam străzile, aveam impresia că le observ cu ochii ei. Că văd, așa cum ar fi văzut ea, cheiul acesta pustiu unde plopii, sub o pală de vînt, păreau să-și transmită un mesaj șoptit, urgent, că simt, așa cum ar fi simțit ea, sonoritatea caldarîmului în această veche piațetă a cărei liniște provincială în plin Paris ascundea ispita unei fericiri simple, a unei vieți lipsite de strălucire.

(...) E UN JOC vechi. Se alege un

adjectiv care exprimă o calitate extremă: "abominabil", de exemplu. Apoi i se găsește un sinonim care, deși e foarte apropiat, traduce aceeași calitate cu o abia perceptibilă surdina: "oribil", să zicem. Termenul următor va repeta această imperceptibilă diminuare: "groaznic". Și-așa mai departe, coborînd de fiecare dată o treaptă minusculă în calitatea anunțată: "penibil", "intolerabil", "neplăcut"... Pentru a ajunge, în fine, pur și simplu la "rău" și, trecînd prin "mediocru", "mijlociu", "oarecare", să reîncepi urcușul pantei cu "modest", "satisfăcător", "acceptabil", "convenabil", "plăcut", "bun". Și s-ajungi, după încă vreo zece cuvinte, pînă la "remarcabil", "excellent", "sublim".

Veștile pe care le-am primit de la Saranza la început de august au suferit probabil o transformare de același fel. Căci, transmise mai întîi lui Alex Bond (îi lăsase Charlottei numărul său de telefon din Moscova) aceste vești împreună cu pachetul care le însoțea călătoriseră vreme îndelungată, trecînd din om în om. La fiecare nouă transmitere sensul lor tragic scădea, iar emoția era tot mai ștearsă. Astfel că tonul necunoscutului care mi-a telefonat era aproape jovial:

- Știi, mi s-a dat un pachetel pentru dumneavoastră. E de la... nu știu de la cine, în sfîrșit, ruda dumneavoastră care a murit... În Rusia. Desigur că erați deja la curent. Da, v-a trimis testamentul dumneavoastră he, he...

Voise să spună, în glumă, "moștenirea dumneavoastră". Din greșeală, din cauza mai ales a unei răvășiri verbale pe care o constatam adesea la "noii ruși" ce se foloseau în principal de engleză, spusese "testament".

L-am așteptat îndelung în holul unuia dintre cele mai bune hoteluri pariziene. Vidul sticlos al oglinzilor, de o parte și de alta a fotoliilor, corespundea perfect neantului care-mi umplea privirea și gândurile.

Necunoscutul ieși din lift lăsînd să treacă înaintea lui o femeie blondă, înaltă, strălucitoare, cu un surîs ce părea adresat tuturor și nimănui. Un alt bărbat, cu umeri foarte lați, îi urma.

- Val Grig, spuse necunoscutul strîngîndu-mi mîna și mi-i prezentă pe însoțitorii săi, precizînd: "Nestatornica mea traducătoare și fidelul meu păzitor".

Știam că n-am cum să evit invitația la bar. A-l asculta pe Val Grig era un fel de a-i mulțumi pentru serviciul făcut. Avea nevoie de mine pentru a gusta din plin confortul hotelului și noua lui calitate de "businessman internațional" și frumusețea "nestatornicei sale traducătoare". Îmi vorbea de succesele personale și despre dezastrul rusesc, fără a-și da seama că între cele două subiecte se stabilea o nostimă legătura cauză-efect. Traducătoarea, care fără îndoială că auzise nu o dată aceste povești, părea a dormi cu ochii deschiși. Bodyguardul, ca pentru a-și justifica prezența, cerceta din ochi per-

soanele care intrau ori ieșeau. "Mi-ar fi mai ușor, mă gîndii deodată, să le explic ce simt unor marțieni decât ăstora trei"...

Am deschis pachetul în metrou. O carte de vizită a lui Alex Bond mi-a alunecat pe jos. Erau câteva cuvinte de condoleanțe, de scuze (Taiwan, Canada...) că nu mi-a putut aduce personal mesajul. Dar mai ales data morții Charlottei. Nouă septembrie, anul trecut!

N-am mai putut urmări succesiunea stațiilor de metrou, mi-am revenit abia la capătul liniei. Septembrie, anul trecut... Alex Bond mersese la Saranza în august, acum un an. Cîteva săptămîni mai tîrziu îmi depuneam cererea de naturalizare. Poate chiar în clipa în care Charlotte își dădea sufletul. Și toate demersurile mele, toate planurile, toate lunile de așteptare erau după viața ei. În afara vieții ei. Fără nici o posibilă legătură cu această viață încheiată... Pachetul fusese păstrat de vecină, apoi, abia în primăvară, trimis lui Bond. Pe hîrtia de ambalaj erau cîteva cuvinte scrise de mîna Charlottei: "Vă rog să faceți ca acest plic să ajungă la Alexei Bondarcenko, care va avea bunăvoința să-l transmită nepotului meu".

(...) Plicul nu conținea nimic altceva decât douăzeci de pagini scrise de mîna, prinse-ntr-o agrafă. (...) Am ieșit din metrou și, nedorind să mă întorc imediat acasă, mi-am continuat lectura distrat, așezîndu-mă pe o bancă din parc. Costatam acum că povestea scrisă de Charlotte nu ne privește. Relata, cu grafia ei fină și precisă, viața unei femei. Neatent, trebuie că sârisem locul în care bunica mea explica în ce fel se cunoscuseră. De altfel, puțin îmi păsa. Căci această viață povestită nu era decât încă un destin femeiesc, unul din acele destine tragice din vremea lui Stalin, care ne mișcau cînd eram tineri și a căror durere se potolise de-atunci. Femeia aceasta, fiica unui chiabur, cunoscuse, din copilărie, exilul în mlaștinile Siberiei occidentale. Apoi, după război, acuzată de "propagandă împotriva colhozurilor" se trezise într-un lagăr... Parcurgeam paginile ca pe cele ale unei cărți știute pe de rost. Lagărul, cedrii pe care-i doborau prizonierii, înfundîndu-se în zăpadă pînă la brîu, cruzimea cotidiană, banală, a paznicilor, bolile, moartea. Și dragostea silită, sub amenințarea unei arme ori a unei munci suplimentare inumane și dragostea cumpărată pe-o sticlă de băutură... Copilul pe care-l adusese pe lume femeia aceasta ispășea vina alături de mama lui, așa era legea. În acel "lagăr de femei" era o baracă specială, destinată unor asemenea nașteri. Femeia murise, strivită de un tractor, cu cîteva luni înainte de amnistia care anunța dezghețul. Copilul trebuia să aibă vreo doi ani și jumătate...

Ploaia m-a alungat de pe bancă. Am ascuns scrisoarea Charlottei sub haină și am alergat spre casa noastră. Povestea întreruptă mi se părea cît se

poate de tipică: la primele semne de liberalizare, tot rusul se apucase să-și scoată din străfundul ascunzătorilor memoriei trecutul cenzurat. Și nu înțelegea nici unul că Istoria n-avea nevoie de aceste nenumărate mici gulaguri. Unul singur, monumental și recunoscut a fi cel clasic, îi era suficient. Trimițându-mi mărturiile ei, Charlotte trebuie că a căzut, ca toți ceilalți, în capcana libertății cuvântului. Inutilitatea înduioșătoare a acestui pachet îmi făcu rău. Scrutai din nou indiferența disprețuitoare a timpului. Femeia asta, închisă alături de copilul ei, se clătina pe marginea abruptă a uitării definitive, reținută doar de aceste câteva pagini scrise de mână. Dar Charlotte însăși?

Am deschis ușa. Curentul izbi cu un pocnet surd o fereastră deschisă. M-am dus s-o închid, în camera bu-nicii mele...

M-AM GÎNDIT la viața ei. O viață care înnodea epoci atât de diferite: începutul secolului, un timp aproape arhaic, aproape la fel de legendar ca domnia lui Napoleon, și sfârșitul secolului nostru, sfârșitul mileniului. Toate acele revoluții, războaie, utopii eșuate și terori izbutite. Charlotte le distilase esența în durerile și bucuriile zilelor vieții ei. Iar această densitate palpitândă a trăitului avea să se cufunde curînd în uitare. La fel ca minusculul gulag al prizonierei și al copilului ei.

Am stat o clipă la fereastra Charlottei. Îmi închipuisem, săptămîni de-a rîndul, cum privirea ei va cuprinde această privesc...

Seara, mai mult pentru a fi cu conștiința împăcată, am hotărît să citesc pînă la capăt paginile trimise de Charlotte. Am regăsit-o pe femeia închisă, atrocitățile din lagăr și pe copilul care adusesse cîteva clipe senine în lumea aceea dură și plină de murdărie. Charlotte scria că reușise să obțină autorizația de a merge la spitalul unde femeia trăgea să moară.

Brusc, pagina pe care-o țineam în mînă se transformă într-o peliculă fină de-argint. Da, mă orbi cu scînteieri metalice și păru să scoată un sunet rece, pitigăiat. Un rînd se-aprins - filamentul becului sfișie pupila în același fel. Scrisoarea era în rusește și-abia la rîndul acesta Charlotte trecuse la franceză, ca și cum n-ar mai fi fost sigură de rusa ei. Sau ca și cum franceza, aceea franceză ce ținea de altă epocă, trebuia să-mi permită o anume detașare față de ce urma să-mi spună:

"Femeia aceasta, care se numea Maria Stepanovna Dolina, era mama ta. Ea a vrut să nu-ți spunem nimic, cît mai mult timp posibil..."

Prezentare și traducere de
Ioana Pârvolescu

Rațiune și sensibilitate

◆ Emma Thompson a redactat scenariul ecranizării romanului *Sense and Sensibility* de Jane Austen, în regia lui Ang Lee. În paralel, actrița a ținut un jurnal al turnării filmului. Ambele texte au fost publicate într-un volum apărut concomitent la Ed. Bloomsbury în Anglia și la Newmarket Press în SUA. Emma Thompson face dovada unui remarcabil talent literar, bazat pe simț de observație, finețe, umor, îndrăzneală în exprimare și compasiune adevărată pentru semenii.

Anticomuniști americani

◆ *Istoria anticomunismului american* de Richard Gid Powers, apărută recent la "The Free Press", nu e scrisă nici din perspectivă de stînga, nici dintr-una conservatoare - susține recenzia apărută în "The Nation". Autorul cărții distinge două feluri de anticomuniști: unii, precum Harry Truman și Ronald Reagan, care au căutat pur și simplu să contreze expansiunea sovietică și alții, ca Joseph McCarthy, care au folosit lupta împotriva "roșilor" ca pretext pentru a strivi orice tendință progresistă în plan social, politic, cultural. Dar granița dintre cele două tipuri - remarcă "The Nation" - era mult mai puțin netă decît lasă cartea să se înțeleagă.

Emmanuel Levinas

◆ La 25 decembrie 1995 a încetat din viață Emmanuel Levinas, una dintre marile figuri ale gândirii contempo-

rane. Născut în 1905 la Kaunas în Lituania și stabilit în Franța, filosoful și-a căpătat o reputație internațională cu lucrările *Timpul și Celălalt*, 1948 și *Totalitate și Infinit*, 1961. Pornind de la ideile maeștrilor fenomenologiei și existențialismului, Husserl și Heidegger, el a dus logica existențială la extremele sale consecințe, plasînd în centrul reflecțiilor lui "figura Celuilalt". O altă sursă importantă a gândirii lui Levinas a fost *Vechiul Testament și Talmudul*, privite mai ales din punct de vedere etic. Ultima lucrare publicată de el datează din 1991 - *Introducere la Nietzsche* (Ed. De Boeck-Wesmael, Bruxelles).

Marie d'Agoult

George Sand

◆ C. F. Dupêchez a publicat într-un volum apărut la Ed. Bartillat cele 75 de scrisori schimbate de Marie d'Agoult și George Sand între 1835 și 1875 - o lectură pasionantă ce urmărește pas cu pas transformarea unei prietenii fierbinți în antipatie reciprocă. Marie și Aurore au 30 de ani cînd se întînesc, în 1835; amîndouă făcuseră căsătorii aranjate, se plictiseau și voiau să se elibereze, ceea ce nu vor

întîrzia să facă. Aurore își înmulțește aventurile, contesa d'Agoult are o legătură cu Franz Liszt, rămîne însărcinată și pleacă să trăiască împreună cu el la Geneva. Ambele femei au o fire independentă și luptă împotriva prejudecăților, ambele au o pasiune pentru literatură și muzică, dar încep să se invidieze reciproc, iar gelozia le face în cele din urmă să se deteste. Au murit în același an, 1876.

De la o pisică la alta

◆ Pisica (pe care un elev în clasa I a descris-o astfel: "e un animal care are două labe în față, două în spate, două pe dreapta și două pe stînga") constituie subiectul a trei cărți apărute recent în Franța: o antologie de texte semnate de Mandiargues, Marcel Aymé, Buzzati, Jules Renard, E.A. Poe și Jules Grenier (*Alte povestiri despre pisici*, Ed. Sortilèges), povestea pisicii ca muză, companion enigmatic și model al artiștilor (*Pisici de bibliotecă* de Michèle Sacquin, apărută într-o

ediție splendid ilustrată la Albin Michel) și *Convorbiri cu pisica mea* de David Fischer, povestea unei pisici vorbitoare (Ed. Nil).

Ferestre murdare

◆ Din ce se mai poate face o carte? Merry Alpem, un paparazzi în pană de subiecte tari, a pîndit și fotografiat, pe fereastră unei toalete publice, bărbați și femei urînd, luînd droguri, făcînd dragoste, negociînd bani... și cu aceste poze, în care a avut grijă ca figurile să nu fie recunoscutibile, a alcătuit un album șocant, *Dirty Windows*, pe care Ed. Scalo i l-a publicat la sfîrșitul anului trecut.

Mizeria muzeelor din Europa Centrală

◆ La sfîrșitul anului trecut a fost inaugurat la Praga, după o lungă așteptare, un Muzeu de Artă Modernă. Nu este decît o fericită excepție, fiindcă în Cehia, Polonia și Ungaria situația muzeelor este catastrofală - scrie "Der Spiegel" sub titlul *În Europa Centrală muzeele își expun mizeria*. Arătînd că reparațiile indispensabile nu se pot face la timp, că noile achiziții au devenit imposibile, că marile expoziții străine nu mai pot fi itinerate și în aceste capitale, din lipsă de fonduri și condiții de climatizare adecvate, iar salariile muzeografilor nu depășesc 300 de dolari, autorul articolului întrevide ca singură soluție mecenatul. (În paranteză fie spus, dacă ar cunoaște situația muzeelor de la noi, ar vedea că se poate și mult mai rău, de la degradarea patrimoniului la salarii.)

Angry young man

◆ Jonathan Coe, născut în 1961, format la Cambridge, este considerat cel mai bun dintre tinerii scriitori englezi. Cele patru romane publicate - *O viață în ambalaj*, *Anii Polistiren*, *Mirosul urît de-a lungul vîrștelor* și *Testament în stil englezesc* - îl situează în linia tinerilor furioși, ce-și reglează conturile cu societatea în care trăiesc, dar cu o excepțională artă literară ce merge de la pamflet la confesiunea freudiană, de la povestirea imorală la farsa burlescă și la parodia romanului neogotic amestecat cu tragedia antică.

Ultimul din cele 4 romane, *Testament...*, a fost numit de critică "un tratat de descompunere a anilor Thatcher", iar autorului i-au fost găsite înrudiri cu Jonathan Swift, revăzut de epoca industrializării și decervelării.

Sponsorii

◆ Un volum insolit a apărut la Ed. Rada din Kiev: sub titlul *Mecenajii ucrainieni* sînt trecuți în revistă toți cei care, în ultimele trei secole, au susținut material cultura ucraineană. În paginile acestei cărți - scrie "Narodna Gazeta" - pot fi întîlnite numeroase figuri, de la cazacii din sec. XVIII pînă la reprezentanți ai emigrației din SUA și Canada, datorită cărora a fost posibilă reconstrucția bisericilor și editarea unei enciclopedii ucrainiene.

în fiecare zi, de luni până vineri, puteți audia
la Radio Total, între orele 22,00-24,00

**TALK-SHOW-uri
LIVE**

FM 94,2 MHz

RADIO TOTAL

Luni:	Față în față cu vecinul	Irina Corbu
Marți:	Căinele de pază	Cornel Nistorescu
Miercuri:	Punct și virgulă	Carmen Bendovski
Joi:	Fiți întreprinzători	Adrian Dumitru
Vineri:	Taxiul de noapte	N.C. Munteanu

Revista revistelor

Șerban Suru nu e pe linie

Dacă ai văzut un număr din revista legionară *GAZETA DE VEST* - la fel sînt toate cele 117 apărute pînă acum. Același cult al personalității lui Codreanu, Horia Sima, Moța și Marin, - un număr redus de fraze saturate de majuscule: Legiune, Neam, Har, Jertfă, Oculta anticreștină, Garda și Căpitanul. Aceeași încercare de a acredita ideea că asasinatelor comise de legionari sînt actele altora, eventual KGB-ul, făcute anume spre a discredita Garda de Fier mînată doar de dragoste și credință în toate acțiunile sale politice. Aceleași două-trei semnături: Ovidiu Guleș, Valeriu C. Neșțian, Zaharia Marineasa. Sub toate aspectele revista e vetustă, neinteresantă, prost scrisă și, în afara unor foarte bătrîni nostalgici, impactul ei nu are cum să fie îngrijorător. ♦ Cu atît mai mult cu cît din nr. 117 aflăm că și în puținele cuiburi existente clocește dezbinarea, funcția de șef căruia i se datorează supunere necondiționată trezind patimi și poftă. Astfel, în mai multe materiale e repudiat cu vehemență "șeful cuibului Horia Sima", Șerban Suru (cel cu tabăra de la Padina). În cunoscuta tradiție, e demascată și turnat că "nu e pe linie", "fiind lipsit de credință în Dumnezeu" ("nu a mers la biserică - pe perioada taberei - decît de vreo trei ori, pentru a da interviuri sau pentru alte motive") și că "vorbește vulgar, dur, amenințător cu camarazii". Drept care, la p. 13, se dă o declarație solemnă, "Cu credință, dragoste și frică de Dumnezeu, În Duhul Căpitanului, Cu inima la Moța (fără Marin? - n.n.) și cu gîndul la Horia Sima": Șerban Suru prejudiciază imaginea Legiunii, "de aceea stabilim aici că linia pe care vrem noi să mergem este una, iar linia d-lui Suru este alta". Ce înseamnă *una* și *alta* nu e clar, clar este că lui Suru i se retrace calitatea de reprezentant al legionarilor din România și chiar aceea

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

de simplu legionar. Dintr-un comunicat semnat de Zaharia Marineasa, deducem că "Gazeta de Vest" ar aparține "aripii bătrîne", conduse de "un grup de comandă" din afara țării. Ovidiu Guleș este mai explicit: "Dar să vedem - sau să revedem, pentru că acest lucru a fost publicat de cel puțin două ori în *G.V.* - cine reprezintă astăzi Legiunea. Nu de alta, dar ca să nu ne trezim cumva că urmăm o parodie de Gardă de Fier contrafăcută de comuniști pentru a le servi interesele politice străine nouă. Deci, în afara țării, dl Mircea Dimitriu, secretar general al Legiunii încă de pe timpul Comandantului, împreună cu dl Filon Verca, dl Dumitru Crețu, dl Faust Brădescu ș.a., sunt depozitarii patrimoniului funcțional legionar pe linie directă de la Horia Sima. Prin ei și prin cei din țară care îi recunosc, se transmite astăzi unitatea de dragoste și disciplină legionară." Dacă în exterior "lucrurile sînt relativ simple", continuă O.G., în țară, tinerii care se îndreaptă spre Legiune nu-s prea serioși și nici prea dispuși să respecte Legile Căpitanului (disciplina, supunerea, munca): "Numai că apropierea de Legiune nu este cîtuși de puțin o joacă. Aici totul devine serios, chiar grav. Lumea nu este a ta, tinere, ci a bancherilor - care și ei sînt, cu toată ura și răutatea lor, în ultimă instanță la chemul lui Dumnezeu. Iar dacă în cel mai umil joc de copii consimțim să respectăm niște reguli, atunci aici consimțim să fim mult mai serioși. De ce? Pentru că întru mărturisirea lui Hristos Dumnezeu, pentru Biserică și Garda de Fier, și-au vărsat sîngele, tinerețea și viața, sute de mii de legionari, în frunte cu Căpitanul. Aici nu e de joacă!" ♦ Cu asemenea limbaj propagandistic ce aduce a parodie, cu reluarea înverzită a clișeele național-comunismului, în care trena de nume istorice e luată dindărătul "celui mai iubit fiu" și plasată în spatele lui Codreanu ("Martirii se adună în ceruri și se integrează în Legiunea nevăzută a Sf. Arhangel Mihail, în urma lui Mircea, Ștefan, Vlad și Mihai, a lui Horia, Cloșca și Crișan, Tudor, Avram Iancu și Corneliu Codreanu. Cu toții îmbracă armura oștirilor invincibile pe care Domnul, la ceasul hotărît, le va trimite înapoi pe pămînt să mătore pleava.") cu inventarea de metafore ridicole ("Prin jertfa lui Moța și Marin, România legionară și Europa creștină au obținut o importantă linie de credit la banca harului divin") și folosirea unor cuvinte cu iz de "Vocă Patriotului Național" ("ampluați", "fotbalează", "mass-media gouchistă" ș.a.) - șansele ca acești fanați fanatici extremiști să facă prozeliți printre tinerii cît de cît școliți sînt, sperăm, mici.

Oftatul gînditorului

O revistă de cultură ca *ECHINOX* ar merita o soartă mai bună decît aceea de a apărea de două ori pe an, e drept că în numere antologice. Ultimul număr din 1995, consacrat psihoistoriei, s-ar cuveni să constituie obiect de studiu în redacțiile ziarelor și revistelor de la noi. El conține o interesantă analiză a rapor-

LA MICROSCOP

Gloria și primăria

CE PĂCATE o fi trăgînd Bucureștiul, de au ajuns politicienii să-și închipuie că fostele glorii sportive sînt numai bune să cîștige alegerile de primari? Popularitatea pe terenurile de sport se cîștigă greu și se pierde repede. Cei care izbutesc să și-o păstreze sînt, nici vorbă, oameni inteligenți, cunoscători ai publicului. Ilie Năstase și-a gospodărit gloria cu ațita pricepere, încît atunci cînd i-a scăzut cota ca jucător, s-a transformat în *Nasty*, favoritul tribunelor după care gazetarii alergau să-i ia declarații de prima pagină. Marea lui revanșă asupra adversarilor săi de odinioară, Stan Smith și Borg, e că le-a supra-viețuit ca stea a tenisului. El și-a făcut nu numai palmares, ci cu acel instinct al omului-spectacol și-a construit și legenda de vreme rea care i-a prins bine mai tîrziu. Avea, ca și Cassius Clay, talentul de a rămîne pe primul loc în inimile spectatorilor, chiar și atunci cînd pierdea. Iar acasă el stăpînea un capital sentimental uriaș, un capital care, nițel recondiționat, e valabil și azi. Vreți un om dinamic? Alegeți-l pe Ilie Năstase. Vreți un om care nu are nevoie să se îmbogățească cu funcția de primar? Alegeți-l pe Ilie Năstase, fiindcă are avere. Vreți un om care a pornit de jos, iar azi e cineva prin propriile sale merite? Alegeți-l pe Ilie Năstase. E minunat, dar eu ca alegător am griji mai mărunte. Știe Ilie Năstase harta secretă a conductelor de gaz, apă și căldură din București? Știe de cîte ori se ridică gunoiul sau unde ajunge gunoiul ăsta? Știe ce parc de mașini are RATB-ul? Cîți kilometri de gropi sînt în București? Dacă știe e bine, înseamnă că e în temă. Are însă și un proiect ca să repare ce e de reparat? Iar dacă are proiectul e și mai bine, dar nu e destul. De unde va scoate banii pentru proiectul său? Asta mă interesează cel mai tare.

De povești cu micul Paris și cu demnitatea Capitalei sînt sătul. Și cred că nu sînt singurul. Iar cine așteaptă minuni de la noul primar al Capitalei cred că nu-și dă seama că în problemele edilitare totul costă. Chiar și un amărît de coș de gunoi.

Dacă Ilie Năstase s-a antrenat în

vederea acestui concurs, el ar trebui să poată răspunde grijilor mele mărunte. Dar dacă el contează pe fama lui ca să cîștige voturi, ar fi mai bine să se astîmpere. Teama mea e alta. Că cei care i-au propus să candideze desconsideră în atît de mare măsură ideea de gospodărire a Capitalei, încît sînt în stare să propună unui fost mare sportiv o funcție pe care n-o cunoaște. De unde mi-a venit teama? De acolo că șeful PDAR-ului, Victor Surdu, l-a propus pe Rică Răducanu drept primar al sectorului 6. La întîlnirea cu presa, Tamango a zis și el ce l-a tăiat capul, dar, om de bun-simț, avea aerul că dacă nu se găsește altul mai bun, se sacrifică el pentru funcția asta.

Așa că nu cumva acești foști sportivi sînt scoși în față ca oameni de paie? Nu cumva politicienii care i-au convins să candideze vor să le folosească popularitatea înhămîndu-i la o treabă pentru care nu sînt potriviți? Iar dacă e așa, care mai e creditul moral al politicienilor care confundă popularitatea lui Ilie Năstase cu posibilitatea lui de a fi și un primar de succes? Nebunia goanei după voturi, dar și conștiința că politicienii lor și-au mîncat popularitatea, fiecare în parte, a făcut ca PDSR-ul să iasă în față cu Ilie Năstase, iar PDAR-ul să defileze cu Rică Răducanu. Un partid puternic ar fi luat un administrator de bloc sau vreun om de primărie și ar fi zis "Votați-l pe cutare!". Or, cînd un partid vedetă, cum e cel de guvernămînt, n-are propria sa vedetă pentru alegerile locale, ci recurge la popularitatea unui fost mare sportiv, e clar că se află în criză de personalități. Sau, și mai rău, că personalitățile pe care le are sînt în criză de popularitate.

Cît despre înaltele intenții patriotice ale celor care propun drept candidați la primăriile celui mai de seamă oraș al țării foste glorii ale sportului, mă întorc la părerea mea că Bucureștiul are de tras vreun blestem. Fiindcă altfel, e victima unui politicianism de cea mai joasă speță.

Cristian Teodorescu

tului dintre imagine (foto sau caricatură) și text din presa scrisă de la noi și de aiurea. Semnificațiile imaginii de foarte multe ori contrazic sensul textului sau direcția pe care și-o propune o anumită publicație. Imaginea conține sugestii ale subconștientului pe care textul nu le are, ba chiar nici nu și le propune. Ea reflectă o stare de spirit care se transmite cititorului independent de mesajul textului. Subiectul ar merita o discuție întreagă, nu simpla lui consemnare în această rubrică. ♦ După usturătorul său eșec de supporter al "Caritas"-ului, Gheorghe Funar și-a pus în cap să devină primarul statuiilor din Cluj. El ține cu tot dinadinsul să plaseze în orașul pe care încă îl păstorește o statuie a mareșalului Antonescu. Inițiativa lui e de două ori prostească, fiindcă a-l asocia pe Antonescu ideii recuperării Ardealului nu rimează cu adevărul istoric, iar a face din Antonescu un erou al României, cum vrea Gh. Funar, înseamnă să uităm că el a fost pînă în ultima clipă adeptul unei alianțe militare nefericite pentru România și că a girat deportări de civili pe care Antonescu ar fi trebuit să-i apere pentru a merita titlul de erou național. ♦ În timp

ce Tia Șerbănescu l-a înțepat pe Ion Cristoiu cu floreta brefurilor, directorul *EVENIMENTULUI ZILEI* s-a repezit asupra ei cu parul rupt din gard într-un editorial grobian pe care, sperăm, Ion Cristoiu îl regretă. ♦ Purtătoarea de cuvînt pentru campania electorală a PDSR-ului a devenit o ziaristă de la *Evenimentul zilei*, autoarea articolului despre vizita lui Adrian Năstase acasă la "legendara mamă a lui Ion Cristoiu". Plecarea ei de la *Evenimentul zilei* în ograda PDSR-ului a prilejuit un schimb de faxuri între Ion Cristoiu și Adrian Năstase, ca și cum de la înlocuirea lui Adrian Turicu de la ROMTELECOM ar fi murit telefoanele în Capitală. Dl Năstase îl anunță prin fax pe dl Cristoiu că a ales o reporteră de la *Ev Z.* ca purtătoare de cuvînt pentru campania partidului său, iar directorul *Ev Z.* răspunde, tot prin fax, că indiferent de rezultatul alegerilor, ușile ziarului său rămîn deschise noii purtătoare de cuvînt a PDSR. Or, în asemenea condiții, mediatizatul transfer al proaspetei purtătoare de cuvînt seamănă cu o detașare temporară, în interes de serviciu.

Cronicar

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42.
(foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9.30-13.
Abonamente: 3 luni - 7.800 lei; 6 luni - 15.600 lei; 1 an - 31.200 lei; ISSN 1220-6318

Tipar: grupul drago print
TIPOGRAFIA FED, Calea Rahovei 147,
sector 5 - București; tel: 335.93.18; fax: 311.33.75

16 pag. - 600 lei